

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально – науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Федоренко Катерина Володимирівна

**ТРАДИЦІЇ ВИШИВКИ У ДИЗАЙНІ ОДЯГУ В АСПЕКТІ СВІТОВИХ
ТЕНДЕНЦІЙ**

Спеціальність: 023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Галузь знань: 02. Культура і мистецтво

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ Н.С. Брижаченко,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології
« ____ » _____ 2020 року

Виконавець

_____ К.В. Федоренко
« ____ » _____ 2020 року

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Стан дослідженості проблеми.....	6
1.2. Джерельна база та методи дослідження.....	9
Висновки до 1 розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. ВИШИВКА ЯК ХУДОЖНІЙ ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ	
КУЛЬТУРИ.....	20
2.1. Поява та розповсюдження традиції розшитого одягу. Національні особливості та регіональні відмінності вишивок.....	20
2.2. Символіка орнаментальних мотивів у вишивці різних народів.....	30
2.3. Принципи створення орнаментальних композицій.....	36
Висновки до 2 розділу.....	44
РОЗДІЛ 3. ВИШИВКА В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ	
ОДЯГУ.....	46
3.1. Традиційні елементи вишивки в декорі одягу в практиці світових дизайнерів	46
3.2. Сучасні інтерпретації вишивки.....	55
3.3. Досвід українських дизайнерів у використанні вишивки в сучасному дизайні одягу.....	61
Висновки до 3 розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	68

ДОДАТКИ.....	72
--------------	----

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вивчення народних традицій набуває особливої актуальності в даний час, оскільки в сучасному суспільстві відчувається інтерес до духовних цінностей, створених народом, до національного мистецтва, в тому числі і традиційної вишивки. Мистецтво вишивки, як складова народної творчості, є синтезом матеріальної і духовної культури народу. Історія вишивки, її традиційні елементи, регіональні особливості і техніки в цілому давно і всебічно розглядаються дослідниками. Найменш дослідженим є аспект використання елементів вишивки в сучасному дизайні одягу, які, як відображення традиції декорування одягу за допомогою вишивки, знайшли своє застосування в сучасній моді.

Народній вишивці присвячений значний пласт наукової літератури. Історіографічні дослідження свідчать про те, що вивчення орнаменту, в тому числі і вишитого, почалося з другої половини XIX ст. як результат захоплення творчої інтелігенції того часу збиранням колекцій зразків народного прикладного мистецтва. Початок вивченню історії російської вишивки і пам'яток російської народної творчості поклав В. Стасов, який в 1872 році опублікував роботу «Російський народний орнамент. Шиття, тканини, мережива» [41]. Його праця стала взірцем наукового підходу до дослідження вишивального мистецтва. Їм же були відзначені характерні способи вишивання. В роботі І. Богуславської «Російська народна вишивка» [6] досліджений образно-сюжетний лад російської народної вишивки півдня Росії та охарактеризовані окремі прийоми шиття.

Першими дослідженнями, присвяченими українській орнаментиці, були роботи О. Косачьової [25], Є. Кальбенгаера [21], Л. Вербицького [26], М. Кондакова [24], які друкувалися, починаючи з 1876 року. Особливо цінною з цього переліку є праця О. Косачьової – одна з перших робіт, присвячених українському орнаменту, що була написана на основі глибокого аналізу вишивки. До теперішнього часу вона зберігає свою актуальність

завдяки вперше проведеному аналізу орнаментально-композиційної системи української вишивки.

Проблема дослідження вишитого орнаменту ставиться в роботах І. Свенцицького [37] і Н. Федюка [26], які провели аналіз виставки народної вишивки початку ХХ ст. З 1952 по 1955 рр. щорічно видавались альбоми орнаментів вишивки. Орнамент народного костюму вивчали О. Кульчицька [32], К. Матейко [29]. Протягом 1928-1946 рр. О. Кульчицька виготовила серію художньо-етнографічних малюнків народної вишивки, виконаних з глибоким знанням народного мистецтва. Історію української вишивки від Х до ХХ ст. у низці робіт розглянула Т. Кара-Васильєва [22, 23]. К. Матейко досліджувала основні мотиви вишивок, що мають обрядове призначення [29].

Мета дослідження – висвітлити генезу традиції вишивки у дизайні одягу в світовій культурі, розглянути особливості застосування української вишивки в сучасному одягу.

Завдання дослідження:

1. Визначити стан дослідженості теми, сформувані джерельну базу, обрати методи дослідження.
2. Дослідити виникнення та розповсюдження традиції створення розшитого одягу;
3. Розглянути національні особливості, регіональні відмінності та символіку орнаментальних мотивів у вишивці різних народів.
4. Визначити принципи створення орнаментальних композицій та розглянути традиційні елементи вишивки в декорі одягу у практиці світових дизайнерів.
5. Визначити особливості сучасних інтерпретацій вишивки.
6. Проаналізувати досвід українських дизайнерів у використанні вишивки в сучасному дизайні одягу.

Об'єкт дослідження – вишивка в дизайні одягу.

Предмет дослідження – характер змін традицій вишивки у дизайні одягу в аспекті світових тенденцій.

Методи дослідження. Методи дослідження теми ґрунтуються на принципах історизму, об'єктивності, порівняльного аналізу, узагальнення і синтезу. В роботі значна увага приділяється аналізу фактичного матеріалу, оскільки цілісному культурно-смісловому значенню орнаменту передуює аналіз окремих знаків як частин культурного тексту орнаменту.

Наукова новизна дослідження: полягає в тому, що в роботі вперше досліджується генеза використання вишивки в декорванні одягу. Визначені вітчизняні тенденції цього процесу в руслі загальносвітових.

Теоретичне значення роботи: результати роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях з даної тематики, для написання довідкових видань, методичних посібників.

Практичне значення роботи: результати дослідження можуть бути використані в сучасних дизайнерських розробках декору одягу, в курсах навчальних дисциплін з історії моди, в написанні наукових, методичних та ін. праць з аналогічною тематикою.

Структура роботи. Дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи складає 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан дослідженості проблеми

Тема даної роботи включає в себе різні аспекти дослідження культурного феномену вишивки. Тому огляд робіт враховує вся напрями досліджень в цій сфері.

Всі розглянуті роботи можуть бути умовно поділені за більш вузькою тематикою. В першу чергу феномен вишивки розглядається з позицій історії та культури. Традиційний костюм, для декорування якого широко застосовувалась вишивка, є скарбницею духовної культури народу, своїми специфічними засобами він відображає національний характер. Тому він, як і багато інших галузей традиційної культури, давно став об'єктом дослідження фахівців. В основу досліджень найдавніших періодів історії українського костюму покладено іконографічні, літописні, археологічні та архівні матеріали. До ранніх праць, де зустрічається опис традиційного одягу, належать пам'ятки давньоруської писемності та подорожні записи іноземних мандрівників: П. Алеппського [7], Г. Левассер де Боплана [7].

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. з'являються історичні та етнографічні праці О. Рігельмана [3], О. Шафонського [3], І. Георгі [3]. Вони є більш інформативними, оскільки в цих роботах окрім опису надані замальовки народного одягу представників різних соціальних верств. Значний обсяг інформації представлений в етнографічних працях Д. Деляфліза [23]. В них також представлені авторські малюнки, що дають уявлення про різноманітність видів і форм одягу, співвідношення елементів, колористичне рішення.

Дослідженню українського народного одягу присвячені наукові праці середини XIX – початку XX ст. таких відомих дослідників як Я. Головацький [34], П. Чубинський [34], Б. Познанський [34], В. Богданов [34], Ф. Вовк [34],

К. Мошинський [27]. У другій половині ХХ ст. з'являються роботи Г. Маслової [16], Г. Стельмаха [16], Я. Прилипка [16], К. Матейко [29] та ін. Праці М. Костишина [34], Т. Кара-Васильєвої [22, 23], Л. Ульянової [34] торкаються різних галузей народної художньої творчості, зокрема в них розглядається вишивка, способи і техніка її виконання, локальні особливості орнаментальних мотивів, колористичних вирішень. В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. з'являються роботи Т. Ніколаєвої [29], З. Васіної [29], Г. Щербія [29], О. Космічної [30] та ін., що представляють собою етнографічні дослідження народного вбрання.

В книзі відомого московського колекціонера Є.С. Юрової [44] розповідається про історію вишивки, наводиться огляд керівництв з рукоділля за чотири століття. До видання включено старовинне керівництво Йоганна Фрідріха Нетто, яке побачило світ у Лейпцигу в 1795 році, з чарівними малюнками для вишивання, що є справжньою енциклопедією вишивки ХVІІІ століття [44].

Наступна книга надає інформацію про Англійську королівську школу вишивання, що була створена в кінці ХІХ ст. принцесою Крістіаною Шлезвіг-Гольштейнською, третьою дочкою королеви Вікторії. Основними цілями створення Школи було збереження ручної вишивки як виду мистецтва, а також надання форми зайнятості жінкам шляхетного походження, які опинилися в скрутному становищі. В книзі представлені різні техніки вишивання, розроблені Королівської школою: детально розглядаються найпопулярніші техніки – шовкова гладь, золоте шиття, художня гладь і блекворк. Всі техніки представлені в розрізі історичного розвитку з додатком великого словника термінів [36].

Вишивка в культурах інших народів світу розглядається, в основному, в загальних роботах, що присвячені традиційному мистецтву, зокрема орнаменту. Наприклад, книга С.Ю. Афонькіна і А.С. Афонькіної «Орнаменти народів світу» [1] - це збірка, що включає велику кількість ілюстрацій. В ній представлені принципи побудови орнаментів та зразки декоративних

елементів, що використовуються в мистецтві країн Африки, Стародавнього Єгипту, Японії, Китаю. До неї також входять приклади орнаментів північноамериканських індіанців, Стародавньої Греції, кельтів, середньовіччя, арабських країн, наведені приклади деяких російських рослинних візерунків.

В книзі Л.В. Фокіної «Орнамент» [43] представлений теоретичний екскурс в історію орнаменту різних епох і стилів. У ній систематизовано уявлення про досвід, накопичений світовою художньою практикою в орнаментальному мистецтві. В книзі узагальнено матеріали світової мистецтвознавчої літератури, присвяченої історії і проблемам розвитку декоративно-орнаментального мистецтва, в тому числі і народного.

Ряд авторів розглядають саме історію розвитку костюму, окрема увага в таких роботах надається декоруванню. Наприклад, праця І.В. Блохіної «Всесвітня історія костюма, моди і стилю» [5].

В роботі Д. Єрмілової «Історія будинків моди» викладається історія моди від виникнення перших будинків моди і народження модної індустрії до наших днів, аналізуються стилі відомих будинків високої моди і фірм, що випускають одяг класу «прет-а-порте». Головним предметом дослідження є творчість видатних модельєрів ХХ ст., зв'язок їх творчих концепцій з важливими проблемами епохи, еволюцією образу людини і потреб людей, з розвитком дизайну і течіями сучасного мистецтва. Сучасна мода розглядається з урахуванням національних і регіональних традицій [14].

У книзі Г.Ю. Демшиної «Мода в контексті візуальної культури: друга половина ХХ – початок ХХІ ст.» (2009) мода досліджується як соціокультурний феномен, розглядаються сучасні наукові підходи до вивчення моди, дається аналіз модних тенденцій другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в контексті динаміки європейської культури досліджуваного періоду, визначаються фактори, що вплинули на формування тих чи інших модних тенденцій. Розглядається роль моди в конструюванні візуальної компоненти сучасної культури [13].

Серед зарубіжних авторів можна виділити роботу Д. Нанна «Історія костюма 1200 - 2000». Не зважаючи на значний часовий обсяг періоду, в роботі надано досить повне уявлення про шляхи розвитку моди в ХХ ст., зокрема – етнічний напрямок, що передбачає використання вишивки. Особлива увага приділена розвитку моді в Англії, Америці, Франції [31].

Таким чином, в науковому розрізі представлені дослідження з історії, етнографії, культури, мистецтва, де тією чи іншою мірою надається інформація про традиційну вишивку. Значна кількість мотивів та технологія різних видів вишивки представлена в керівництвах з рукоділля. Багато джерел є перекладеними з інших мов. В них можна знайти інформацію стосовно всіх технік вишивки різних країн світу та різних часів. Окремо слід розглянути дослідження сучасного стану застосування вишивки в дизайні одягу. Це загалом досить значний обсяг інформації, представлений в інтернет-джерелах, що є ще практично не опрацьованим.

1.2. Джерельна база та методи дослідження

Джерельна база дослідження, з оглядом на обрану тематику, дуже різноманітна. До неї входять літературні, графічні джерела, артефакти різних періодів розвитку мистецтва вишивки.

Розглянемо детальніше всі види джерел.

Літературні джерела різняться:

- за часом створення;
- характером представлення матеріалу;
- об'єктивністю та точністю даних.

Перша група – історичні матеріали – писемні джерела, до яких входять відомості з літописів, описи давніх мандрівників. Друга група – наукова література, що вміщує в себе дослідницькі роботи історичні, краєзнавчі, мистецтвознавчі, культурологічні та ін. Третя група – пошукові джерела, що отримані під час етнографічних експедицій та розвідок. Четверта група –

стосується сучасних проявів відновлення традиційного декору – огляди модних показів, аналіз колекцій та творчості дизайнерів, що представлені в періодичній печаті та мережі Інтернет.

Іконографічні джерела також різняться:

- за часом створення;
- технікою представлення зображення;
- об'єктивністю та повнотою даних.

До іконографічних джерел відносяться в першу чергу давні зображення: малюнки, гравюри, живопис, світлини. До цієї групи також можна включити фото- та відеозаписи з етнографічних експедицій, на яких відображені елементи автентичного одягу.

Окремо слід розглядати графічні матеріали періоду ХХ-ХХІ ст. Вони мають інший характер, за виключенням аматорських фото. Це можуть бути ескізи вишивки та елементів одягу з вишивкою, фото, відеоматеріали з показів колекцій.

Ще одну групу джерел складають артефакти – це автентичні предмети одягу. Вони зберігаються в приватних та державних колекціях. Вони мають різний час створення та різний ступінь збереженості. Саме вони дають змогу найбільш ретельно дослідити матеріали та технологію виготовлення вишивки.

Характер джерел обумовив вибір методів дослідження.

Метод – це спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення будь-якого явища чи процесу. Метод виступає інструментом для вирішення завдань дослідження. В даному випадку – для дослідження традицій вишивки в дизайні одягу. Метод визначає необхідність та місце застосування індукції та дедукції, аналізу та синтезу, порівняння теоретичних та експериментальних досліджень [42].

Основу емпіричних методів дослідження становлять чуттєве пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення) та дані приборів. Емпіричний або чуттєвий метод передбачає наукове пізнання оточуючої дійсності дослідним шляхом,

що будується на взаємодії з досліджуваним предметом за допомогою експериментів та спостережень. Емпіричні методи дослідження допомагають виявити об'єктивні закони, за якими відбувається розвиток тих чи інших явищ.

Емпіричне пізнання в будь-якій сфері науки будується на стандартних методах, що вже зарекомендували себе. Ці методи однакові для всіх дисциплін, але в кожній області мають свою специфіку, обумовлену певною наукою. З емпіричних методів дослідження нами будуть використані наступні: спостереження, опис, порівняння.

Спостереження - цілеспрямоване вивчення предметів, що звертається в основному на дані органів почуттів. Під час спостереження можна отримати знання не тільки про зовнішні сторони об'єкта пізнання, а й - в якості кінцевої мети.

Спостереження буває двох видів:

- безпосереднє;
- опосередковане різними приладами та іншими технічними пристроями.

В нашому дослідженні буде використане безпосереднє спостереження. Основні вимоги до наукового спостереження:

- однозначність задуму - що саме спостерігається;
- можливість контролю результатів за допомогою повторного спостереження або інших методів (наприклад, експерименту).

Важливим етапом спостереження є інтерпретація його результатів.

Опис - пізнавальна операція, що складається в фіксуванні результатів досвіду (спостереження або експерименту) за допомогою певних систем позначення, прийнятих в науці.

Порівняння – це процес який дозволяє виявити подібність або відмінність об'єктів, їх тотожність і відмінності. Використання порівняння має сенс тільки в тому випадку, коли для виконання дослідження існує сукупність однорідних предметів. При дослідженні творчості дизайнерів

одягу порівняння може бути використане для визначення особливостей стилю того чи іншого дизайнера, характеру прийомів проектування моделей одягу в різних колекціях та ін.

Головною перевагою емпіричних методів дослідження є те, що вони використовують органи почуттів людини, які є надійним інструментом пізнання оточуючого світу.

Методи теоретичного пізнання дозволяють проводити логічне дослідження зібраних фактів, виробляти поняття і судження, робити умовиводи. З теоретичних методів в нашій роботі будемо використовувати аксіоматичний та гіпотетичний метод.

Аксіоматичний метод – один з методів побудови вже видобутого наукового знання. Він має обмежене застосування, оскільки вимагає високого рівня розвитку аксіоматизована змістовної теорії. Аксіоматизації в науці означає область знання, яка представляє єдину дедуктивну систему, і зміст якої виведено з початкових аксіом. В даний час в якості вихідних аксіом можуть бути обрані окремі положення теорії, з якої виводиться все інше.

Гіпотетичний метод – спосіб дослідження за допомогою наукової гіпотези, тобто припущення щодо причини, яка визиває даний наслідок, або про існування деякого явища чи предмета. Різновидом цього методу є гіпотетико-дедуктивний спосіб дослідження, суть якого полягає в створенні системи дедуктивно пов'язаних між собою гіпотез, з яких виводяться твердження про емпіричні факти.

Близькими до теоретичних методів дослідження є загально логічні методи. Ними займається логіка. Це наступні методи: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія .

Загально логічні методи дозволяють суб'єкту пізнання поступово виявити внутрішні істотні ознаки предмета, зв'язку його окремих елементів, їх взаємодію. Використання цих методів передбачає уявне розчленування цілісного предмету на складові частини, їх дослідження, виділення

властивостей і ознак, простеження зв'язків та відносин. Після вирішення пізнавального завдання, частини поєднуються в єдиний предмет. На основі отриманих даних можна скласти конкретно-загальне уявлення, що спирається на глибоке знання внутрішньої природи предмета. Ця мета досягається за допомогою методів аналізу та синтезу. Аналіз – це розчленовування цілісного предмета на складові частини з метою їх всебічного вивчення. Синтез – поєднання раніше виділених частин предмета в єдине ціле. Аналіз і синтез – це найбільш елементарні прийоми пізнання, що лежать в основі процесу мислення.

Більш складним методом є абстрагування. Цей метод полягає в наступному: потрібно відволіктися від ряду властивостей і відносин досліджуваного явища з одночасним виділенням властивостей і відносин, що безпосередньо нас цікавлять. Результатом такої діяльності мислення є утворення різного роду абстракцій. В процесі пізнання з наявною інформації про об'єкт виділяють ту, що є важливою для розкриття сутності предмета. Процес такого виділення передбачає, що ці властивості і відносини повинні бути позначені спеціальними знаками, завдяки яким вони закріплюються у свідомості в якості абстракцій. Коли ми абстрагуємо деяку властивість або відношення ряду об'єктів, то тим самим створюється основа для їх об'єднання в єдиний клас. По відношенню до індивідуальних ознак кожного з об'єктів, що входять в даний клас, поєднуюча їх ознака стає загальною.

Узагальнення – це такий прийом мислення, в результаті застосування якого можна встановити загальні властивості і ознаки об'єктів. Воно тісно пов'язане з абстрагуванням. Узагальнення здійснюється як перехід від часткового поняття і судження до більш загального. Розширюючи клас предметів і виділяючи загальні властивості цього класу, можна отримувати побудови все більш широких понять.

Процес наукового дослідження досить часто передбачає формування висновків про невідоме на підставі наявних знань. Переходячи від відомого до невідомого, дослідник використовує знання про окремі факти, простуючи

при цьому до відкриття загальних принципів, або, навпаки, спираючись на загальні принципи, можна робити висновки про окремі явища. Подібний перехід здійснюється за допомогою таких логічних операцій, як індукція і дедукція.

Індукція – це метод дослідження і спосіб міркування, при використанні якого загальний висновок може бути побудований на основі приватних посилок. Дедукція – спосіб міркування, за допомогою якого із загальних посилок слідує висновок часткового характеру .

Основу індукції складає досвід, експеримент і спостереження, в ході яких збираються окремі факти. На основі вивчення та аналізу фактів встановлюються загальні і повторювані риси ряду явищ, що належать до певного класу. На цьому базується індуктивний вивід, в якості посилок якого виступають судження про поодинокі об'єкти і явища із зазначенням їх повторюваної ознаки, і судження про клас, що включає дані об'єкти та явища. В якості загального висновку приймається судження, в якому ознака приписується всьому класу [16, с. 62]. При цьому, щоб зробити висновок про весь клас предметів, іноді достатнім буває вивчення лише частини класу.

Дедукція відрізняється від індукції прямо протилежним ходом руху думки. У дедукції на основі загальних знань робиться висновок часткового характеру. Однією з посилок дедукції обов'язково є загальне судження. В тому випадку, коли воно отримано в результаті індуктивного міркування, дедукція доповнює індукцію. Це дозволяє розширити обсяг нашого знання. Найбільше пізнавальне значення дедукція отримує тоді, коли в якості загальної посилки виступає не просто індуктивне узагальнення, а якесь гіпотетичне припущення. Це може бути нова наукова ідея, тощо. В цьому випадку дедукція стає основою формування нової теоретичної системи. Створене таким шляхом теоретичне знання зумовлює подальший хід емпіричних досліджень і задає напрям побудови нових індуктивних узагальнень. Саме в цьому полягає суперечлива єдність наукового знання [28, с. 29; 35, с. 112].

Аналогія – це прийом пізнання, при якому на основі подібності об'єктів в одних ознаках, роблять висновок про їхню подібність і в інших ознаках. В ході дослідження властивостей і ознак явищ навколишньої дійсності, неможливо пізнати їх відразу в усьому обсязі. Потрібно це робити поступово, визначаючи нові властивості. На підставі вивчення деяких властивостей предмета, можна визначити їх збіг з властивостями іншого, вже добре вивченого предмета. Якщо кількість співпадаючих ознак досить велика, можна зробити припущення про те, що і інші властивості цих предметів збігаються. В цьому полягає суть методу аналогії.

Системний підхід передбачає розгляд об'єктів як систем.

Системний аналіз представляє собою сукупність методів і засобів, які використовуються при дослідженні та конструюванні складних і надскладних об'єктів. Для того, щоб отримати інформаційну модель будь-якого реального об'єкта або процесу, необхідно розглянути його з системної точки зору - виконати системний аналіз об'єкта. Завдання системного аналізу, який проводить дослідник, - впорядкувати свої уявлення про досліджувані об'єкти для того, щоб відобразити їх в інформаційній моделі.

В наукових дослідженнях одночасно використовують різні методи. Це стосується і обраної нами теми. Методи дослідження завжди взаємопов'язані з чуттєвими образами, особливо це стосується області дизайну . В результаті з'єднання раціонального знання з чуттєвим досвідом суб'єкта виникають такі феномени, як візуальне мислення, уява, візуалізовані і онтологізовані образи [9, с. 39]. Кожен з цих феноменів може бути названий чуттєвим образом або логічною конструкцією.

Більш детально розглянемо застосування вказаних методів в даному дослідженні.

По-перше, дослідження має комплексний міждисциплінарний характер, тому потребує залучення методів з різних дисциплін. Певною мірою, ми досліджуємо історію моди, сучасні модні тенденції, техніку та технологію

виконання вишивки в різні періоди часу, вишивку в культурологічному аспекті та як елемент графічного дизайну .

По-друге, джерельна база потребує розгляду її складових за певними правилами:

- визначення виду джерела;
- формування принципів роботи з ним;
- аналіз отриманих даних.

Літературні джерела різного часу потребують різних підходів у вивченні. Загалом, для огляду літературних джерел нами був застосований критичний аналіз, методи дедукції та індукції, метод узагальнень. Описові фрагменти, що найчастіше зустрічаються в історичних письмових джерелах, потребують співставлення з графічними матеріалами та артефактами. Іконографічні джерела вивчаються також з оглядом на час створення, документальність свідчень, можливість застосування отриманих даних в своїй роботі.

Вишивка як елемент графічного дизайну потребує застосування відповідних методів дослідження – графоаналітичних:

- стилістичний аналіз;
- композиційний аналіз;
- семіотичний аналіз;
- колористичний аналіз.

Також окремо застосовується технологічний аналіз, якщо ми розглядаємо артефакт (його фото), що дозволить визначити методи створення вишивки, матеріали.

Важливе значення має аналіз вишитих елементів в контексті всього вбрання. Для дослідження особливостей використання вишивки в декорі одягу застосовуються стилістичний та композиційний аналіз, а також історико-генетичний, що дозволить прослідити генезу цього процесу, визначити зміни, появу нових тенденцій, тощо.

Висновки до 1 розділу

Вишивка – це велике культурне надбання народів всього світу. Саме це обумовлює її стійкість в усі хронологічні періоди розвитку цивілізації, а також всесвітньої моди. Вишивка має глибоке історичне коріння, особливу естетику, свою мову, традиції застосування. Вказані аспекти, багатогранність явища, унікальність та між тим, універсальність цього культурного феномену викликають дослідницький інтерес науковців та практичну цікавість дизайнерів одягу.

1. Визначення ступеню дослідженості теми дозволило виявити найменш розроблені аспекти теми та сформувати джерельну базу дослідження.

Найбільш ретельно вивчені історія виникнення, види та особливості народної вишивки, розглянута її символіка, колористика, регіональні особливості, технологічні нюанси вироблення. Характер застосування вишивки в сучасному дизайні одягу тільки починає досліджуватись, цей напрям не є ще достатньо вивченим, оглядово представлений доробок визначних дизайнерів в цій сфері, отже постає актуальним на даному етапі розвитку мистецтвознавчої науки.

2. Джерельна база дослідження досить значна. Вона включає до себе різні за характером а якістю види джерел: літературні джерела двох категорій – письмові свідчення давніх авторів та публікації результатів досліджень ХХ-ХХІ ст. Також до джерельної бази входить значний іконографічний матеріал, що відображує в тому чи іншому вигляді приклади традиційної вишивки. З метою дослідження зразків традиційної вишивки залучаються артефакти – автентичні вироби, що збереглися до нашого часу та знаходяться в державних та приватних колекціях.

Вивчення застосування вишивки в дизайні одягу ХХ-ХХІ ст. вимагає залучення наступних джерел. Літературні джерела представляють собою публікації різного характеру (наукові, огляди та рецензії з показів), що

представлені як у печатних виданнях, так і в мережі Інтернет. Візуальний ряд дослідження формується на основі світлин, опублікованих в професійних модних журналах на відповідних сайтах в мережі Інтернет.

3. Методи дослідження були обрані з урахуванням специфіки джерельної бази та загальної мети дослідження. Дослідження має комплексний характер, тому були залучені як загальнонаукові, так і спеціальні методи.

РОЗДІЛ 2

ВИШИВКА ЯК ХУДОЖНІЙ ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. Поява та розповсюдження традиції створення розшитого одягу. Національні особливості та регіональні відмінності вишивок

Оздоблення костюму та побутових речей було притаманно людству з давніх часів. Для цього використовували декоративну вишивку, що не тільки прикрашала собою одяг, житло, предмети побуту, а й виконувала функцію оберегу. Багатовікова історія не зробила вишивку «пережитком минулого». Навпаки, вона надала вишивці цінності та значимості в сучасній культурі.

На жаль, в силу недовговічності самих тканин і ниток, науковці не можуть встановити точного часу походження цього вишуканого виду мистецтва. Можна тільки стверджувати, що історія нанесення вишивки для оздоблення одягу належить до тих часів, коли людина почала носити одяг. В результаті кропіткої роботи сформувалися різні способи декорування одягу вишитими візерунками.

Вишивка як вид мистецтва має витоки, які можна відстежити ще в залізному віці. Мистецтво вишивки почалося, коли первісна людина навчилася використовувати нитку для з'єднання шматочків хутра в процесі виготовлення одягу. Прогресивним поштовхом став момент, коли люди зрозуміли, що за допомогою ниток можна створювати декоративні візерунки. В якості додаткових прикрас також використовувались кольорові намистини, каміння і кістки.

Первісними інструментами для створення «вишивки» були гострі кістки або точене каміння, жили, шерсть і шкіра тварин. Як показують археологічні знахідки, первісні жінки використовували в роботі всі наявні підручні засоби, які дозволяли не просто виконувати стібки, а й прикрашати

своє вбрання примітивними орнаментами, що в підсумку і стало початком розвитку вишивки.

До теперішнього часу дійшли деякі унікальні приклади давньої вишивки, що є повноцінними витворами декоративно-прикладного мистецтва різних народів. Це вишивка з Стародавнього Єгипту, Китаю, Персії, Індії та інших країн. Кожна з них має свій неповторний стиль вишивки, що несе в собі культуру, традиції і історичні образи. Вишитий одяг вважався символом достатку і благополуччя. Часто зустрічаються вишиті на тканині різні сцени зі світової історії.

Перші з відомих нам види вишивки на тканинах були зафіксовані в Китаї Вони відносяться до VI-V ст. до н.е. Китайські знатні жінки вишивали на шовку всілякі види птахів або природні мотиви. Така вишивка була вкрай дорога, на її виготовлення міг піти не один рік. Майстри Стародавнього Китаю виконували вишивку на шовку шовком-сирцем, волосом, срібними або золотими нитками. Спочатку вишивкою прикрашали одяг, килими та декоративні панно, на яких зображувалися дерева і птиці. Уже пізніше китайське вишивальне мистецтво було перейнято японською культурою.

Відомо також, що серед перших тканин, що використовували для вишивки, також зустрічаються деталі одягу з вовни. На них присутні орнаментальні мотиви.

Багата сюжетами, наповненими рослинними мотивами, зображенням тварин і жанрових сцен, давньоіндійська та іранська вишивка. Так, перші приклади вишивки на лляній тканині були знайдені в Індії. Колір тканини був, як правило, білий. Але індійці віддають перевагу яскравим кольорам, тому вони досить часто декорували пофарбовані лляні тканини з відповідною структурою [18].

Матеріалом для вишивки в різний час служили жили тварин, лляні, бавовняні, шовкові, вовняні нитки, волосся, а крім того, перли, дорогоцінне каміння, бісер, черепашки, золоті і мідні бляшки, монети.

З давніх-давен вишивка тісно була пов'язана з побутом, працею, природою, тому відображала світогляд, національну своєрідність і майстерність кожного народу. Для древніх єгиптян вишивка була своєрідним оберегом чи талісманом, що захищає від темних сил або злих духів. У стародавньому Єгипті вишивка також вказувала на соціальне становище людини в суспільстві. Для царських осіб і фараонів, як правило, виконувалася багата золота вишивка. Родовиті багаті жителі міста також обирали для себе одяг з кольоровою вишивкою (рис. 2.1). А ось у нижчих шарів населення вишивка була практично відсутня.

Давньогрецькі жінки активно використовували вишивку для декорування одягу і предметів домашнього текстилю (рис. 2.2). Доказом цьому служать знахідки вишивальних п'ялець та іншого домашнього приладдя для рукоділля.

Величезний вплив на розвиток вишивання в Європі здійснила вишивка Візантії, що відрізнялася розкішшю золотого та шовкового шиття. У Візантії вишивку на тканинах виконували у вигляді складних малюнків, геометричних фігур або сцен повсякденного життя. Однак особливо виділялася візантійська вишивка, на якій умільці майстерно відображали вражаючі особливості рослинного світу (рис. 2.3). У середньовіччі в європейських країнах почали формуватися свої орнаментальні мотиви, забарвлення і техніки виконання.

Вишивка завжди була одним з найулюбленіших і найпоширеніших видів рукоділля у слов'ян (рис. 2.4). За старих часів на Русі всі жінки тою чи іншою мірою володіли цим мистецтвом. Причому сама вишивка була міцно пов'язана з різними звичаями і обрядами. Наприклад, дівчатка з 7-8 років починали готувати собі посаг, до 15 років вони вже мали значний набір з вишитого одягу святкового і повсякденного призначення, скатертин, постільної білизни, рушників та ін. Вишитого скарбу повинно було вистачити на кілька років. Відзначимо, що мистецтво вишивання достатньо сильно відрізнялося в залежності від району походження. Причому

відмінності могли бути як у колірному виконанні, особливостях візерунків, так навіть і в техніці.

Розташування візерунків і прийоми вишивки були безпосередньо пов'язані з формою одягу і її призначенням. До старовинних слов'янських мотивів відносяться:

- полухрест і хрест;
- шовний розпис;
- складальна вишивка;
- «козлик»;
- лічильна гладь;
- білий дрібний рядок.

Трохи пізніше до арсеналу слов'янських вишивок увійшли всілякі варіанти вирізів, кольорового перевиття, хрестового рядка, гіпюру, тамбурної вишивки, а також білої і кольорової гладі [19]. За часи язичництва особлива увага приділялася вишитим орнаментам – всі мотиви, що наносились на тканину у вигляді декору, обов'язково несли в собі певний підтекст. Особливо часто вишивка наносилася на рушники, які вказували на достаток або залучали здоров'я та удачу в будинок.

В епоху середньовіччя кожному народу належали певні особливості орнаменту і переважаюча колірна гамма. Це досить точно вказувало на приналежність до тієї чи іншої нації. Вишивка в цілому найчастіше являла собою так звану візитну картку. Як найпростіший приклад можна навести той факт, що в середні віки у жінок і джентльменів було прийнято носити батистові носові хусточки з вишитими ініціалами. Серед знатних дам рукоділля служило можливістю зібратися в тісному колі і «попліткувати», поділитися останніми новинами і в той же час розшити предмети свого одягу розкішної дорогою вишивкою (рис. 2.5).

Багата золотом, сріблом і шовком вишивка відома з XIII ст. в Англії. Вона представляла собою орнаментальні мотиви з квітів, рослин і завитків. У XVI-XVII ст. у Франції та Італії набувають популярності вишиті портрети,

цілі панно, що зображують людей і тварин на тлі природи, прекрасних замків, сюжети з античних міфів, мисливські сцени. Багатством технік вишивання була багата культура Іспанії. З XIII ст. в багатьох європейських країнах вишивка стала застосовуватися в народних костюмах, а також для прикраси побутових предметів.

Незважаючи на перехід слов'ян з язичництва до християнства, традиції у вишивці в більшості своїй не змінилися. Звичайно, додалися деякі особливості. Наприклад, саме християнство послужило поштовхом до ускладнення вишивок хрестом. Найчастіше вишивалися рушники, якими прикрашалися ікони, а також іноді і самі ікони. Нерідко в XII-XV ст. вишивалися всілякі візерунки, складені з ромбів і гачків, які наділяли вишитий предмет якимись магічними властивостями (оберіг від псування, нечистої сили та ін.).

Потрібно розуміти, що вишивка в XVII-XVIII ст. була досить дорогим «задоволенням», тому такою справою займалися переважно жінки з сімей з достатком і черниці. Пізніше вишивати стали і селянки, які намагалися виходити заміж у вишитих власноруч нарядах і з майстерно вишитим приданим. Елементи вишивки можна було зустріти всюди: на одязі, взутті, на кінській упряжі, на предметах побуту, в житлі.

Мистецтво художньої вишивки високо цінувалося в Київській Русі. Про це свідчать численні археологічні розкопки, при яких були знайдені фібули і срібні браслети XIII століття, що зображували людей в сорочках з широкими вишиваними манишками.

Однією з перших вишивальних шкіл була київська. Вона була відкрита сестрою Володимира Мономаха Ганною-Янкою. Тут молодих дівчат навчали вишивати шовком, золотом, сріблом. Багато століть руками майстринь створювалися пишні візерунки на одязі вельмож, заможних городян і селян, тут також оформлялося культове оздоблення [20].

Якщо до XVIII ст. вишивка була домашнім ремеслом, більше нагадуючи улюблену справу (проведення дозвілля), то з розвитком і

становленням різних видів ремесл вишивка перетворилася в професію. В 1658 році був створений вишивальний цех у Львові, а у XVIII ст. такі майстерні організовувалися при монастирях і в поміщицьких садибах, де вишивали одяг, скатертини, наволочки, рушники тощо, що призначалися в основному для продажу.

На території України до наших днів збереглися стародавні звичаї прикрашати одяг і предмети побуту національною вишивкою. При цьому кожен регіон зберіг свої особливості, властиві тільки його місцевості візерунки, елементи і кольори вишивки [40].

Українська народна вишивка має свою давню історію. Це підтверджується археологічними знахідками, зробленими на території України, записами мандрівників, що відвідували багато століть назад ці землі, а також свідцтвами древніх літописців [22]. Колись, ще до нашої ери, тут жили і процвітали скіфи, які, як свідчить Геродот, прикрашали свій одяг вишитими орнаментами. При розкопках на Черкащині були знайдені бляшки зі срібла, виготовлені в VI ст. н.е. На них зображені чоловічі фігури в одязі, дуже схожому на український і за кроєм, і за вишивкою. Ще пізніше, в X ст., арабським мандрівником були написані оповідання про русів, в яких він описує їх вишитий одяг. Вироби з тканини з вишивкою не могли зберігатися тисячоліттями, тому до нас дійшли українські вишивки тільки останніх століть. На цих старовинних виробах вишиті орнаменти, схожі з фігурами не тільки на артефактах початку нашої ери, але і на виробах найдавнішої трипільської культури, яка існувала багато тисячоліть тому.

З давніх часів українські жінки створювали різні візерунки, використовували техніки вишивки, способи забарвлення ниток в різні кольори. Ці знання передавалися в родині наступним поколінням, утворюючи особливі ознаки вишивки, характерні для даного роду, села, місцевості. Тому в багатьох районах України існують свої відмінні риси в узорах, колірних поєднаннях і техніках вишивки.

За кілька тисячоліть на українській землі з'являлися і зникали різні культури, що мали свої символи, які стародавні люди зображали на культових і побутових предметах. Ці символи відображалися і в вишивках, якими наші предки прикрашали вироби з полотна, в тому числі, звичайно, одяг. Минав час, і справжнє значення багатьох древніх символів забувалося, а знаки за традицією продовжували використовувати для створення візерунків. В даний час відомі і застосовуються багато старовинних орнаментів, які можна умовно позначити як стародавні геометричні і більш пізні рослинні і зооморфні візерунки (рис. 2.6).

Абстрактні геометричні візерунки виникли в далекій давнині, коли ще не було живопису в сучасному розумінні, і для того, щоб зобразити бажане, використовувалися спеціальні знаки – лінії, зигзаги, хрести, ромби, кола, трикутники і багато інших. Стародавні люди знали їх значення, а в наш час можна тільки припускати їх зміст на основі гіпотез вчених-дослідників [22].

Народні майстрині зберігають геометричні символи предків, передаючи їх в своїх вишивках наступним поколінням. З давніх знаків складаються народні мотиви, яким даються влучні назви, що відображають їх зовнішній вигляд: «гребінчики», «кучері», «кудрявці», «баранячі роги» і так далі. Деякі з них, такі як «безконечник» або «кривулька», зустрічаються ще на предметах трипільської культури. Є мотиви, які вважаються перехідними між геометричними і рослинними. Це зірочки і розетки, що нагадують сонце з розбіжними в сторони променями, а також «дерево життя» - дуже древній знак, який в сучасній вишивці зображується стилізовано у вигляді гілок з листям.

Щоб зобразити у вишивці красу і чарівність природи, українські вишивальниці використовують рослинні мотиви, передають реальні форми і колір рослин. Згодом склалися традиції зображення найбільш улюблених рослин, таких як троянда, мак, калина, виноград, дуб та інші. Їм надаються певні властивості, які зробили ці рослини символами різних проявів життя, таких як любов, молодість, сила, життєлюбність і багато інших. З них

складаються орнаменти, які наділяють власника вишитого виробу властивими цим рослинам позитивними якостями і дають захист від негативних природних сил.

Зооморфні орнаменти складаються з зображень тварин (кінь, жаба, риба та інші), птахів (павич, півень, голуб, сова та інші) і комах (метелик, бджола, павук, жуки). Нерідко в вишивках використовуються зображення тих частин тіла тварин, що важливі для передачі потрібного символу. До таких візерунків можна віднести очі вола, вовчі або заячі зуби, баранячі роги, риб'ячу луску. Зооморфні орнаменти зображуються довільно, так як це бачить майстриня, але з дотриманням традиційної композиції орнаменту вишивки.

За довгу історію української вишивки було створено близько ста різних технік вишивання, які визначають особливості вишивки, надають їй оригінальність. У кожному регіоні України використовують свої техніки, властиві даній місцевості. Вони характеризують особливості місцевої вишивки, за якими можна дізнатися, в якій частині України були вишиті рушники або вишиванки [20].

У Чернігівській області поширена вишивка, що виконується дуже дрібними стежками, що нагадують бісер (рис. 2.7). У такій техніці вишивають геометричні та рослинні орнаменти на сорочках. Колірна гамма світла – білі нитки складають основну частину орнаменту, іноді їх доповнюють червоні і зрідка чорні нитки [27].

Для полтавських вишиванок також характерні білі орнаменти, хоча іноді можна зустріти сірі або навіть червоні (рис. 2.8). Вишиваються вони в техніках «хрестик», гладь, шви «уперед голкою» і «позаду голки». На старовинних вишиванках в основному використовувалася техніка гладь, нею вишивали білі орнаменти, які нерідко обводилися кольоровими або чорними смугами [8].

Для Харківської області характерна різноманітність технік вишивки, особливо багато спільного в них з вишивкою центральних областей

(рис. 2.9). Можна виділити як особливу, властиву саме Харківщині, багатобарвну вишивку в техніці «хрестик» або «півхрестик», яка виконується грубими нитками, щоб створити ефект рельєфності орнаменту [38].

Вишиті орнаменти Полісся відрізняються простотою і чіткістю композиції (рис. 2.10). З геометричних знаків найчастіше використовуються повторювані багаторазово ромби, з яких складаються графічно чіткі смуги. Характерна колірна гамма - червоний орнамент на лляному білому або сірому полотні [27].

Волинські вишивки мають свої особливості в техніках і побудові орнаменту (рис. 2.11). З вишивками Полісся їх ріднить чіткість і простота геометричних композицій візерунка, а також одноколірність червоних орнаментів на натуральному сірому полотні. Така вишивка більше характерна для північних районів Волині, в південних же районах частіше вишивають рослинні орнаменти.

Вишивка півдня України відрізняється кольоровими барвистими рослинними орнаментами, виконаними «хрестиком» та «напівхрестиком». Крім того, тут часто використовуються техніки і колірні поєднання, характерні для центральної України (рис. 2.12) [22].

Багата вишивка Київщини складається з різноманітних орнаментів, що складаються з геометричних, рослинних і зооморфних символів (рис. 2.13). На одному виробі можуть бути вишиті ромби, розетки, квіти, грона ягід, птиці. Прекрасні орнаменти вишиваються переважно в червоно-чорно-білій гамі.

Різнманітні шви і барвисті орнаменти характеризують подільську вишивку. Основна риса вишиванок цього регіону – використання мережок. Мережками в техніці «павучки» приєднуються до сорочки вставки рукавів та клинці. Для прикраси використовують кольорову мережку, звану «шабак». Орнаменти вишиванок зазвичай виконують одним кольором – чорним, іноді червоним, але зустрічаються і невеликі вкраплення інших кольорів в значно меншій кількості, ніж основний колір.

Характерною відмінністю тернопільської вишивки є згущені стежки, коли елементи вишивки обшиваються нитками іншого кольору для створення особливого ефекту кольору і високого рельєфу (рис. 2.14). Елементи візерунка створюють широкі смуги, що покривають весь рукав від плеча до нижнього краю, і розташовані уздовж рукава вертикально або з ухилом.

У Вінницькій області використовується велика кількість оригінальних технік вишивки (рис. 2.15). На вінницьких вишиванках можна побачити хрестик, низь, верхошов, настилання, розпис, вирізування, зерновий вивід та інші техніки. Крім основних швів орнамент доповнюють допоміжними швами - «вперед голкою» і контурними, які служать для обрамлення окремих елементів і з'єднання їх в орнаменті. Широко використовуються також мережки - білі і кольорові [33].

У Карпатах і Прикарпатті свої неповторні особливості вишивки має майже кожне село, тому цей регіон багатий різноманітністю оригінальних орнаментів, технік, насиченою кольоровою гамою місцевих вишивок (рис. 2.16).

У південних районах Львівської області створюються легкі прозорі геометричні візерунки вишивок, які виходять завдяки тому, що білий фон тканини не заповнюється, залишаючись відкритим (рис. 2.17). В інших районах цієї області зустрічаються не тільки геометричні, але й рослинні орнаменти [22].

У Буковинських вишивках часто можна побачити зооморфні мотиви, що доповнюють рослинні або геометричні орнаменти. З технік найбільш популярні невеликий хрестик, біла гладь, кручений шов (Буковина). Вражає різноманітність матеріалів, що застосовуються буковинськими майстринями для створення розкішних вишивок, - шерсть, шовк, золоті і срібні нитки, бісер, блискітки і різні природні матеріали [38].

Багате розмаїття орнаментів відрізняє гуцульські вишивки (рис. 2.19). Вони складаються з геометричних і рослинних мотивів, зібраних в барвисті композиції. Велике значення надається сполученням яскравих кольорів,

серед яких найбільш поширене поєднання червоного орнаменту з додаванням зелених і жовтих ниток. Кілька відтінків жовтого кольору роблять орнамент більш легким і сонячним.

Закарпатська вишивка відрізняється частим застосуванням в орнаментах мотиву «зигзаг» або «кривуля» (рис. 2.20). Кольори ниток використовуються різноманітні, серед яких виділяється як основний один колір, а інші його доповнюють. Часто вишивають червоний орнамент, відтінений чорними або кольоровими елементами, або весь орнамент може бути вишитий білими нитками [33].

Українці прикрашали вишивкою одяг, побутові та культові предмети. Величезне значення в українській народній культурі мають рушники. Вони є оберегами, талісманами сім'ї, роду, будинки. З давнини прийшли до нас звичаї і обряди, супроводжувані рушниками, вишитими спеціальними орнаментами, що несуть символіку для кожного важливого події. Рушниками прикрашають ікони, на рушнику тримають хліб, зустрічаючи гостей, широко використовуються рушники в весільних обрядах і при народженні дітей, спеціально вишитими рушниками проводжають людину в останній шлях. Рушники супроводжують українців протягом усього життя, тому до них ставляться з особливою любов'ю і ошадливістю.

2.2. Символіка орнаментальних мотивів у вишивці різних народів

У сучасному світі орнамент – це декоративний візерунок, який прикрашає предмети побуту. В нього не вкладається смислове навантаження. В давні часи в орнаменти зашифровували свої уявлення про життя, про потойбічний світ, про вічні істини.

Декоративний малюнок є результатом знайденого взаємозв'язку між сприйняттям природи і декоративним відображенням дійсності. За багато років існування декоративного мистецтва склалися різноманітні види візерунків: геометричні, рослинні, комплексні і т. ін.

Орнамент може складатися з предметних і безпредметних мотивів, в нього можуть входити форми людини, тваринного світу та міфологічні істоти, в орнаменті переплітаються і сполучаються натуралістичні елементи зі стилізованими і геометризованими візерунками.

Спочатку виник геометричний орнамент, що складався з прямих або хвилястих ліній, кіл, клітин, хрестів. Саме ці мотиви прикрашають стінки глиняних посудин первісних людей, найдавніші вироби з каменю, металу, дерева і кістки. Для древньої людини вони були умовними знаками, за допомогою яких вона могла висловлювати своє розуміння світу. Пряма горизонтальна лінія означала землю, хвиляста – воду, хрест – вогонь, ромб, коло або квадрат – сонце [39].

За старовинними повір'ями, символи в узорах несли духовну силу, здатну заклинати будь-яке зло і несправедливість стихійних сил природи. Ці символічні знаки були пов'язані з давньою магією [39]. Орнаменти в народному вбранні слов'ян мали в своїй основі солярні знаки – кола, хрести; зображення жіночої фігури – символу родючості, матері – сирій землі; хвилеподібні ритмічні лінії – знаки води; горизонтальні прямі лінії, що позначають землю; зображення дерева – уособлення вічно живої природи. Вишивка на селянському одязі не тільки прикрашала її і радувала оточуючих красою візерунків, а й мала захистити того, хто носив цей одяг, від біди, від злої людини. Вишита ялинка символізує благополучне щасливе життя, тому що ялина – це древо життя і добра. Першу сорочку дитини прикрашали вишивкою у вигляді прямої лінії яскравого, радісного кольору. Це пряма і світла дорога, по якій повинна йти дитина.

Образ сонця займає одне з головних місць в декоративно-прикладному мистецтві. Сонце у вигляді круглих розеток, ромбів, можна знайти в різних видах народної творчості. Прямий рівно кінцевий хрест так само був у народній символіці відображенням сонця. Ромб являв собою символ родючості і часто поєднувався з вписаним в нього сонячним знаком.

Крім геометричного, в орнаментах Давньої Русі досить часто можна зустріти різні язичницькі елементи. Наприклад, жіноча фігура уособлювала собою богиню землі, родючості. В язичницькому мистецтві дерево життя втілювало силу живої природи, воно зображувало божественне дерево, від якого залежало виростання трав, хлібних злаків, дерев і «зростання» самої людини. Дуже часто можна зустріти сюжети магічних календарних обрядів, які пов'язані з основними етапами сільськогосподарських робіт. Найрізноманітніша символіка характерна для образів рослинного світу, що включав квіти, дерева, трави.

В орнаменті Єгипту в декорі часто використовувалася квітка лотоса або пелюстки лотоса, що були атрибутом богині Ісиди, символом божественної сили природи, життя, високої моральної чистоти, цнотливості, душевного і фізичного здоров'я. В заупокійному культі лотос вважався магічним засобом пожвавлення покійних. Ця квітка уособлювалася з сонцем, а її пелюстки – з сонячними променями. Мотив лотоса набув значного поширення в орнаментальних формах Стародавнього Сходу (Китаю, Японії, Індії та ін.).

В орнаменті єгиптяни також використовували зображення алое – це посухостійка рослина, що символізувала життя в потойбічному світі. З дерев особливо шанувалися фінікова і кокосова пальми, сикомора, акація, тамариск, терен, авокадо (дерево Осіріса), тутове дерево – вони втілювали життєстверджуюче начало, ідею про вічно плодоносне Дерево життя. Лавр у Стародавній Греції був символом бога Аполлона і символізував собою очищення від гріхів – священною лавровою гілкою обмахували все, що підлягало очищенню. Вінками з лавра нагороджували переможців в музичних і гімнастичних змаганнях в Дельфах – головному центрі культу Аполлона. Лавр був символом слави.

Хміль – культурна рослина, мальовничий вид якого сприяв широкому застосуванню форм рослини в орнаментиці. Зображення хмелю в поєднанні з колоссям використовувалося в якості прикраси на предметах домашнього вжитку.

Виноградна лоза – грона і гілки користувалися особливим шануванням в античності і в середні віки. У давньогрецькій міфології це атрибут бога Вакха, у християн – в поєднанні з колоссям (хліб і вино, що означають таїнство причастя) – символ страждань Христа.

Плющ – вічнозелений в'юнкий чагарник, іноді дерево; подібно виноградній лозі був присвячений Вакху. Листя його мають різноманітну форму, найчастіше серцеподібну або з загостреними лопатями. Вони часто використовувалися в античному мистецтві для декорування ваз і посудин для вина.

Дуб – цар лісів, символ сили і могутності. Листя дубу були досить поширені в римській орнаментиці. Їх зображення часто зустрічаються на фризах і капітелях, церковному приладді і в інших видах прикладного мистецтва готики, а також в роботах майстрів італійського Відродження. В даний час листя дубу разом з лавром зображували на медалях і монетах.

У стародавньому Китаї сосна символізувала безсмертя, довголіття, істинно благородну особистість. З образом сосни перегукується і образ кипариса, який наділявся в китайських віруваннях особливими охоронно-цілющими властивостями, включаючи захист від мертвих. Серед квітучих дерев важливе місце займає дика слива (мейхуа) – це дерево є символом Нового року, весни і народження всього нового. Серед квітів центральне місце відведено півонії. Півонія асоціюється з жіночою красою і сімейним щастям. Орхідея і хризантема пов'язані з божественним світом і ритуальною обрядовістю. Самим поширеним символом серед овочів є гарбуз-горлянка, що став символом безсмертя і довголіття. «Щасливі плоди»: гранат, мандарин, апельсин – символізують собою довголіття і успішну кар'єру.

Мотиви сакури часто зустрічаються в японському декоративно-прикладному мистецтві. Це символ краси, юності, ніжності, неминучої мінливості світу.

Квіти широко використовуються в орнаментальних мотивах всіх часів і стилів. Вони служать прикрасою тканин, шпалер, посуду та інших видів декоративного мистецтва.

Троянда має полярну символіку: це небесна досконалість і земна пристрасть, час і вічність, життя і смерть, родючість і невинність. Це також символ серця, центру світобудови, космічного колеса, божественної, романтичної і чуттєвої любові. Троянда – завершеність, таїнство життя, його осередок, краса, благодать, щастя, але також хтивість, пристрасність, а в поєднанні з вином – чуттєвість і спокуса. Бутон троянди – символ невинності; зів'яла троянда – швидкоплинність життя, смерть, скорбота; її колючки – біль, кров і мучеництво [39].

Геральдична середньовічна троянда має п'ять або десять пелюсток, що пов'язує її з Піфагорійськими пентадою і декадою. Троянда з червоними пелюстками і білими тичинками – емблема Англії, найвідоміший нагрудний знак англійських королів. Після «Війни Червоної і Білої Троянд», названої так по нагрудних знаках родів, які боролися за англійську корону, червона троянда Ланкастерів і біла Йорків були об'єднані в формі «Троянди Тюдорів». Яскраво-червона троянда – неофіційна емблема Болгарії. Знаменита чайна троянда – емблема Пекіна. Дев'ять білих троянд – у гербі Фінляндії.

У стародавніх орнаментах поряд з рослинами часто зображуються різні тварини: птахи, коні, олені, вовки, єдинороги, леви. Вони утворюють горизонтальну структуру дерева життя: на вершині – птахи; на рівні стовбура – люди, звірі, а також бджоли; під корінням – змії, жаби, миші, риби, бобри, видри.

Тварин можна побачити на вишитих рушниках і фартухах, на розписних скринях, на різьблених і розписних прядках; на стінах давньоруських соборів і в декорі хат, в орнаментах буквиць. Стародавні образи коня і птахи збереглися в народних іграшках і в посуді. У формі звіриних або пташиних голів вирізалися наверх для кінських батогів і

бойових луків. Стилізовані звірі й птахи прикрашали гребні для волосся, начиння і посуд. У давнину багато явищ природи відбивалися в образах тварин. Свої знання про земних тварин люди переносили і на атмосферні явища [39].

Птах в народному декоративно-прикладному мистецтві міг уособлювати собою вітер, хмари, блискавку, грозу, бурю і сонячне світло. У вигляді птахів вирізали ковші і сільнички, вишиті птиці прикрашали жіночий одяг. Образ птиці широко увійшов в фольклор практично всіх народів світу.

Кінь також уособлював природні явища, що були пов'язані з швидким рухом, - вітер, бурю, хмари. Його часто зображували вогнедихаючим, з ясным сонцем або місяцем на лобі, золотогривим. Дерев'яний кінь, майстер для дитячої забави, був часто весь прикрашений солярними знаками або квітами. Вважалося, що це оберігає дитину від злих сил. Зображення коней можна часто побачити на предметах домашнього вжитку (ручках ковшів, прядках, веретенах), на одязі.

У північних районах природні явища, пов'язані з кіньми, стародавні люди відносили і до оленів. Олені часто зображувалися біля древа життя на вишитому рушнику, іноді їх поміщали замість коника на даху хати. Сакральна роль коня, оленя в скіфському мистецтві часто пов'язана з надією на благополучне вознесіння душі в інший світ.

Лев в міфології багатьох народів був символом сонця і вогню, а також в різні часи у різних народів він уособлював вищі сили, міць, владу і велич, великодушність, шляхетність, розум. Образ лева здавна існував в декоративно-прикладному мистецтві.

Всі місячні богині зображувались як прядильниці, що ткали долю. Павутина, яку плете павук, плететься з центру по спіралі, - символ творчих сил Всесвіту, символ світобудови. Павук в центрі павутини символізує центр світу; Сонце в оточенні променів; Місяць, що уособлює цикли життя і смерті та пряде павутину часу. Павук часто асоціюється з удачею, багатством або дощем. Вбити павука вважалося поганою прикметою [39].

Завдяки стійкості релігійних канонів, значення символів в орнаментиці Єгипту, мистецтва країн Стародавнього Сходу зберігалось без зміни протягом багатьох тисячоліть. Елемент свастика, один з найбільш ранніх символів, який зустрічається в орнаментах багатьох народів Європи, Азії, Америки та ін. Найдавніші зображення свастики присутні в культурі племен Трипілля V-IV тис. до н.е. У стародавніх і середньовічних культурах свастика – солярний символ, щасливий знак, з яким пов'язані уявлення про родючість, щедрість, благополуччя, рух і сили сонця.

Коловрат або Солнцеворот – один з найдавніших давньоруських символів, що втілює Сонце і сонячних богів Сварога, Даждьбога і Ярила. Від слова «коло» - сонце і пішла назва символу.

Сам символ виглядає як коло із загнутими променями, тому в багатьох людей він асоціюється з фашистською свастикою. Хоча зовсім не так: фашисти дійсно використовували цей солярний символ, але не навпаки. Своім символом свастику зробив буддизм, надавши їй містичний зміст вічного обертання світу [30].

В орнаментах нового часу фактично відсутня сучасна символіка, незважаючи на те, що вона існує в надлишку в навколишньої дійсності. Як виняток, може бути творчість художників-модерністів. В кінці XIX – на початку XX ст. ці художники спробували створити свою власну символіку та відтворити її в своїй творчості. Орнамент в їхніх творах грав вже не допоміжну роль, а ставав невід'ємною частиною зображення, органічно влітаючи в канву сюжету. Тоді ж теоретик символізму А. Білий писав: «Художник-символіст, насичуючи образ переживанням, втілює його в своїй творчості; такий втілений (видозмінений) образ є символ». А. Білий також фіксує основні гасла символізму в мистецтві:

- символ завжди відображає дійсність;
- символ є образ, видозмінений переживанням;
- форма художнього образу є невіддільною від змісту.

У цих пунктах точно сформульовані основні положення створення символічного твору, які можуть бути використані в будь-якому виді мистецтва, в тому числі і орнаментальному.

2.3. Принципи створення орнаментальних композицій

Орнамент – особливий вид образотворчого мистецтва. З латинської слово «ornamentum» перекладається як прикраса, візерунок. Але, на відміну від візерунка, він має чітку організацію, здійснювану ритмічним чергуванням елементів, що підпорядковується суворій математичній логіці, яка лежить в основі композиції орнаменту. Орнамент завжди використовувався для декорування будь-яких виробів. Тому, за відсутністю самостійного художнього образу, основною ознакою орнаменту є підпорядкованість художній ідеї, формі і призначенню предмета, в художній обробці якого він застосовується.

Орнаменту притаманні образотворчі мотиви, для його створення використовуються різні художні техніки (графічні, живописні, ліпні, гравірувальні, тощо), але він виступає лише в ролі декору, в синтезі з творами прикладного мистецтва і архітектури. Орнамент завжди строго поєднаний зі структурою самого предмета, ритмічно організовує і членує його поверхню, виявляє і обігрує матеріал. У той же час він зберігає свій самостійний смисл.

Ю. Герчук назвав орнамент мистецтвом порядку: «Орнамент організовує речі нашого практичного світу. Покриваючи функціональні форми, архітектурні чи прикладні, орнамент задає певні способи їх сприйняття, спрямовує рух погляду, співвідносить ціле з його частинами ... Орнамент може надати поверхні характер незамкнутого фрагмента, заповнюючи його рівномірною нескінченою сіткою, або ж чітко обмежити її, обвівши по краю бордюром. Він може допомогти орієнтувати предмет, позначивши його верх і низ, правий і лівий вид ... Орнамент

підпорядковується речі, скромно виконуючи майже службову функцію її тектонічної організації, проте, розгортає на її поверхні свою власну художню тему. Він піднімає предмет над обмеженістю його практичного призначення, робить носієм якогось загального принципу, малої моделлю гармонійного світового порядку. Він наділяє річ своєю здатністю генерувати ритми часу, зримо втілювати глибинні уявлення своєї епохи про структуру навколишнього світу» [12, с. 32].

У порівнянні з творами «великого» мистецтва, орнамент являє таку систему художніх мотивів, образотворчих або абстрактних, яка не вимагає від глядача включення в світ зображення. У цьому полягає художня сутність орнаменту.

За типом будови будь-який орнамент являє собою форму розчленовану, структуровану. При цьому тип композиційної форми характеризується безперервністю, злитістю, пластичною пов'язаністю елементів, з яких він складається. Орнамент може складатися з найрізноманітніших мотивів, в основу яких покладені предметні і безпредметні форми, зображення людини або тварин, міфологічних істот. В орнаменті можуть бути переплетені реалістичні і стилізовані візерунки.

На певних етапах художньої еволюції орнаментального мистецтва стало можливим нівелювання кордонів між орнаментальним і сюжетним розписом. Це можна побачити на прикладах мистецтва амаранського періоду Єгипту, кріто-микенського мистецтва, мистецтва Стародавнього Риму, пізньої готики і модерну.

Історія декоративного мистецтва налічує існування величезної кількості різноманітних орнаментів. Орнаменти класифікують:

- за змістом – образотворчий, необразотворчий, комбінований;
- за образотворчими характеристиками: геометричний, технічний, природний, предметний, символічний, астральний, комплексні мотиви;
- за стильовою приналежністю: античний, візантійський, готичний, орнамент Ренесансу тощо;

- за народною приналежністю: український, мексиканський, грецький тощо;

- за образотворчою формою: площинний, рельєфний (барельєф), контррельєфний (поглиблений всередину).

До виразних засобів орнаментальної композиції відносяться: точка, лінія, пляма, фактура, симетрія, ритм, а також мотив, рапорт.

Мотивом в орнаментальній творчості називають частину орнаменту, головний його елемент. Мотив може складатися з одного елемента (простий мотив) або з багатьох, пластично оформлених в єдине орнаментальне ціле. Мотиви, які використовуються для прикраси, є предметом стилізації, що перетворює реальний образ на зображуваний. Стилізація досягається узагальненням, мета якого зробити мотив зрозумілішим для глядача, а також полегшити його виконання для художника. Узагальнення замінює реальний, занадто звичний, а іноді і малопривабливий образ новим, в якому акцентуються найбільш характерні риси, щоб надати мотиву максимальної виразності.

Найчастіше для створення орнаменту використовують рапортну композицію з відкритою структурою, в якій той чи інший орнаментальний мотив (простий або більш складний) періодично повторюється через однакові інтервали в горизонтальному або вертикальному напрямках. Найбільшого поширення рапортні малюнки отримали в орнаменталізації тканин, шпалер, а також в архітектурному декорі і в облицювальній поливній кераміці.

Рапортом називається мінімальна площа повторюваного малюнка, що включає в себе мотив і відстань до сусіднього мотиву. Основні види рапорту розділяються в такий спосіб:

1. Стрічковий рапорт (обрамлення, смуги, фризи, тяги, фільонки, пілястри і т. ін.) - мотив вписаний в прямокутник або ромб; в разі стрічкових обрамлень складних фігур, багатокутних або круглих, мотив може бути вписаний в трапецію (рис. 2.21).

2. Суцільний сітчастий килимовий рапорт (килими та інші тканини, мозаїки, шпалери і т. ін.) – мотив, вписаний в прямокутну або похилу сітку (в прямокутник або ромб); при поєднанні різних фігур або більш складних фігурах, в які вписані мотиви, орнамент переходить в арабесковий (рис. 2.22).

3. Центральний променеви розетчатий рапорт (розетки метоп, кесони і т. ін.) – мотив, вписаний в трикутник (рис. 2.23).

4. Зворотний або геральдичний рапорт – може входити в усі наведені вище рапорти або створювати самостійні закінчені мотиви. Цей рапорт заснований на симетрії дзеркального відображення, коли мотив зображення симетрично переноситься в зворотному вигляді за іншу сторону осі симетрії. Мотив може бути вписаний в різні геометричні фігури, різноманітність яких обмежена лише однією стороною у вигляді прямої лінії, яка є віссю симетрії (рис. 2.24).

Першорядне значення в створенні орнаментальної композиції має симетрія. Симетрія в орнаменті є організуючим принципом гармонії. Вона полягає в подібі і рівності елементів всередині мотиву, в їхній відповідності один одному, в рівновазі композиційного розташування мотивів всередині орнаменту, а також в кількісному співвідношенні елементів орнаменту в цілому. Загальна сума орнаментів, що становлять зовнішнє оформлення, обробку предмета або інтер'єру утворюють той декор, який характеризує основні ознаки стилю. Підбір елементів оформлення, які створюються самим художником, підпорядкований певній декоративній системі, що поєднує їх в єдиний органічний ансамбль.

Стиль в мистецтві будь-якої епохи – це історично сформована єдність образної системи, засобів і способів художньої виразності [2, с. 31]. Орнамент входить в число найбільш важливих складових елементів стилю, бере участь у формуванні його образної системи і знаходиться в числі тих засобів художньої виразності, які дозволяють безпомилково визначити приналежність до даного стилю будь-якого витвору декоративно-прикладного мистецтва. Тому орнамент називають знаком епохи [3, с. 43].

Мистецтво орнаменту залишається затребуваним, оскільки має практичне застосування. В ньому відбивається глибоке духовне начало, ритм часу, побутові сюжети, традиції, обряди різних епох і народів, що і являє змістовну сторону орнаменту. Орнамент, в далекому минулому ніс в собі символічний і магічний сенс, відображав духовний світ людини, на основі його уявлень про Всесвіт, Землі, Бога, природу, життя, смерті. Але, можливо, найдавніші образи, народжені мистецтвом палеоліту, не мали значення інформації, а були лише абстрактними знаками, які могли висловлювати лише ритм, відчуття форми, порядок, симетрію.

У цей період символіка орнаменту представлена майже виключно геометричними елементами, що складаються з суворих форм кола, півкола, овалу, спіралі, ромба, квадрата, трикутника, хреста та їх різних поєднань. Стародавній художник використовував в оформленні предметів штрихи і смуги, зигзаги і «ялинковий» орнамент, візерунок у вигляді плетіння і точок. Надаючи свої уявлення про будову світу в знаковій формі, людина, цілком ймовірно, ще не наділяла їх декоративними якостями (орнаментом покривалися приховані від очей людини частини предметів – днища судин, оборотні боки прикрас, оберегів, амулетів). Поступово ці знаки-символи набувають орнаментальної виразності візерунка, який стає естетичною цінністю в наступні епохи.

Значне місце орнамент займає в народних художніх ремеслах. Один з дослідників народної культури Йозеф Видра (Чехія) виділяє наступні функції орнаменту:

- конструктивна – підтримує тектоніку предмету і впливає на його просторове сприйняття;
- експлуатаційна – полегшує користування предметом;
- репрезентаційна – збільшує враження цінності предмета;
- психічна – впливає на людину за рахунок символіки [4, с. 13].

У давній орнаментиці різних народів чітко простежуються певні мотиви і їх поєднання (композиції), які є базовими протягом всієї історії.

Серед них на першому місці стоять коло, хрест і квадрат - три універсальні формули, на яких ґрунтується вся наша матеріальна культура.

Коло в найдавнішій культурі – це втілення уявлень про найважливіші і основоположні якості буття: абсолютній рівності, однаковості, прямоті, вічності, нескінченності, циклічності. З колом пов'язували моральні категорії, що співвідносяться з красою, добром, любов'ю. Форма кола асоціювалася з поняттями небесної і божественної досконалості (Бог, Сонце, Небо, Космос). Таким чином, коло є образотворчою символікою божественного порядку, священного призначення, причетності божеству (рис.2.25).

Квадрат, на відміну від кола, завжди пов'язували з ідеєю земного початку, місцем проживання людини, що сприймає себе в системі координат і живе в ритмі з вічними природними циклами. Земля відображалася за допомогою квадрату, що визначав чотири сторони світу і чотири пори року. Відомий за археологічними матеріалами ромб дослідники відносять до епохи неоліту і також пов'язують його з землею. Вони вважають, що магічна символіка ромба пов'язана з ідеєю благополучного полювання (ромб – форма зрізу бивня мамонта), що забезпечувало виживання племені, а пізніше, в епоху землеробства, цей знак перетворюється в символ родючості, що втілює засіяне поле (ромб з крапкою в центрі). З образотворчого боку сітчастий малюнок разом з ромбом красиво підкреслює поверхню, наповнюючи її різноманітними ритмічними ефектами.

Хрест є найдавнішим сакральним знаком, що підкреслює ідею центру, за рахунок чого впорядкує простір. Хрест в первісній свідомості ототожнювався зі Світовим Деревом, Віссю світу. Людська фігура з розкинутими руками має форму хреста, і сама людина в стародавньому світі сприймала себе як живу модель Світової осі і системи координат [7, с. 20]. Квадрат з хрестом стає виразом надзвичайно важливих і складних смислів (рис. 2.26).

Свастика і спіраль відносяться до числа найдавніших знаків, що мають величезне значення для орнаментального мистецтва. Свастика являє собою обертовий хрест зі зламаними кінцями.

Існують два види свастики: правобічна свастика, що уособлює весняне сонце і лівостороння, яку пов'язують з осіннім сонцем. Зображення свастики було виявлено на предметах при розкопках в Трої, Греції, Єгипті, Китаї, Індії, Персії, Центральній і Південній Америках і Скандинавії. Саме слово має санскритське походження і означає «щасливий». Індійці називають цей символ - «все добре». В релігії емблема свастики закріплена переважно за буддизмом. Л.М. Буткевич вважає: «Якщо взяти до уваги той факт, що поняття кола тяжіє до небесного початку, квадрат - до земного, а хрест - до ідеї їх об'єднання, то дана формула являє собою як би проекцію горизонтальної, чотирьохчастної структури Всесвіту» [7, с. 23]. Тому хрест в русі трактується як світова вісь, яка координує і об'єднує в єдине ціле небо і землю. А спіраль в світоглядному плані виражає ідею внутрішнього саморозвитку кола (рис. 2.27).

Серед виразних образів у світовій орнаментиці зустрічається безліч різних модифікацій зображення Світового Древа. Стилізоване його зображення може перебувати в оточенні симетрично розташованих з боків оборонців Древа (тричастинна композиція) або у вигляді декоративної геральдичної (симетричної) композиції, в якій Древа вже немає, а залишається тільки його символ. Символіка Світового Древа як осі світу з'являється вже в епоху бронзи. Міфологічні уявлення образу дерева мають окремі ухвали, такі як древо життя і смерті, родючості, центру всесвіту, сходження, небесне древо.

Світове Древо, в цілому, уособлює собою світовий порядок, космос. Древо як образ символічної організації простору може бути розглянуто з точки зору трічної системи космогенезу. Вона являє світ, що складається з трьох класів істот (птахи, тварини, земноводні), включає три тимчасових поняття (минуле, сучасне, майбутнє), три частини тіла (голова, тулуб, ноги),

три стихії (вогонь, земля, вода). При членуванні його за вертикаллю виділяють нижню частину (корені), середню (ствол), верхню (гілки). Древо через контрастність його частин і різноманітних смислів надає величезні можливості художнику для створення художнього образу (рис. 2.28).

Висновки до 2 розділу

1. Мистецтво вишивки зародилося досить давно, з моменту появи першого стібка. З його допомогою первісні люди створювали для себе одяг і декорували його таємничими знаками. Найпершими матеріалами для вишивки були волосся і жили і лише через деякий час люди навчилися виготовляти нитки, які стали найкращим матеріалом для візерунка.

В усі часи мистецтво вишивки було тісно пов'язане з природою, побутом і працею. Більш того, воно було своєрідним відображенням уявлень про навколишній світ, художніх смаків, народних традицій і національних особливостей. Мотиви, що використовуються в вишитих орнаментах, також відображають міфологічні елементи, створені фантазією і культурою наших предків. У давнину створювалися і процвітали різні культури, у яких була своя символіка, що дійшла до нас у вигляді певних візуальних символів.

2. Завдяки символічності елементів орнаментів вишивки, речі з особливими візерунками вважалися найпотужнішими оберегами. Наприклад, хрестоподібні знаки служили захистом від зла, дерева означали довге і щасливе життя, а розкішні квіти асоціювалися з ніжністю, красою, чистотою

і непорочністю. Не менш значущим було і колірне рішення вишитої композиції, якого дуже строго дотримувалися жінки.

Для предків вишивка була одним із засобів захисту від хвороб, псування і зла. Саме тому візерунками прикрашали найбільш вразливі зони: горловину, спину, поділ і т. ін. За багато століть більшість початкових значень древніх символів стерлося з народної пам'яті. Значення орнаментів передавався крізь покоління в усній формі, підтримуючи традиційну символіку. Сучасні орнаменти, можуть мати більш абстрактний вигляд, але вони продовжують передавати ту символіку, що зберіглася завдяки традиції.

3. Ставлення до орнаменту не завжди було однозначним, його то визнавали і активно використовували в професійному мистецтві, переробляючи національні декоративні мотиви (модерн), то беззаперечно відкидали (конструктивізм). В даний час увага дизайнерів і художників знову прикута до мистецтва орнаменту як унікального явища і досвіду попередніх поколінь. Декоративно-орнаментальні композиції активно застосовуються в графічному дизайні, декоруванні інтер'єрів, меблевих форм, предметів прикладного мистецтва. Значного поширення орнаментальні композиції отримали і в сучасному мистецтві вишивки, оскільки вони дозволяють створювати унікальні дизайнерські речі, що довго не втрачають своєї актуальності.

РОЗДІЛ 3

ВИШИВКА В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ ОДЯГУ

3.1. Традиційні елементи вишивки в декорі одягу у практиці світових дизайнерів

Сьогодні вишивка, як елемент декору одягу, стає все більш затребуваною. Вона надає одягу унікальності, витонченості. Завдяки різноманіттю технік, характеру виконання, композиційним і стилістичним особливостям вишивка надає значний простір для творчості. Крім того, актуальним стало звернення до історії, до свого коріння. Це сприяло активному використанню автентичних елементів вишивки різних часів і народів у сучасній моді. Слід зазначити, що, зокрема, українська вишивка, на ряду з іншими, привернула увагу всесвітньо відомих кутюр'є.

Розглянемо приклади звернення до традиційних елементів вишивки в роботах різних майстрів та відомих зарубіжних брендів [45-49]. Деякі з них виникли саме на основі традиційної вишивки.

Pipra Holt, Австралія-Мексика (рис. 3.1)

Піппа Холт зросла на узбережжі Австралії. Вона довго і наполегливо йшла до своєї мети – заради запуску іменної марки дизайнеру довелося залишити посаду редактора британського Vogue. Центральним елементом всіх колекцій Холт є каптан. Вона називає їх «зоряним одягом для відпочинку», оскільки вони дуже стильні, займають небагато місця в багажі і ідеально вписуються як в вечірній, так і в денний гардероб. Каптани розшиваються вручну. Офіс бренду розташований в Мексиці, там же працюють місцеві майстрині. За основу була взята традиційна мексиканська вишивка, яку трохи видозмінили згідно із загальними сучасними тенденціями моди.

Ulla Johnson, США (рис. 3.2)

Археолог Улла Джонсон, уродженка Манхеттена, йшла до успіху свого модного бренду 15 років, починаючи ще з 2000 р. Це досить цікаве явище в модній індустрії, оскільки підґрунтям вишитих візерунків стали автентичні артефакти. Off-shoulder блузи і розшиті монохромною квіткові вишивкою об'ємні сукні стилісти нью-йоркського Barneys вважали досить актуальними, total look від Ulla Johnson вдягають головні голлівудські зірки – від Мілі Куніс і до Дженніфер Лоуренс.

Talitha, Индия (рис. 3.3)

Редактор «Вісника» net-a-porter.com The Edit і американського Vogue Кім Хершоу об'єдналася заради створення модної марки з експертом з індійської вишивки Шон Рандшвою. Цей американо-індійський союз створює «ідеальний бохо-гардероб для подорожей, доречний і актуальний в будь-якій точці світу. Кожна річ з колекції розшивається в традиційній індійській техніці майстрами з Нью-Делі.

Sensi Studio, Эквадор (рис. 3.4)

Модний стартап з Еквадору прославився в першу чергу завдяки аксесуарам – панамі і плетеним пляжним сумкам з квітковим орнаментом. Однак кілька сезонів тому дизайнери бренду розширили асортимент, представивши низку об'ємних суконь, розшитих традиційними візерунками племені Кіту.

ALICE+OLIVIA, США (рис. 3.5)

В цьому бренді представлені бавовняні «вишиванки», укорочені жакети і розкльошені джинси з досить вільною за трактуванням вишивкою.

Isabel Marant, Франція (рис. 3.6)

Саме цей бренд сприяв значному сплеску цікавості до української вишивки, що виник кілька років тому. Розшиті квітами блузи, прямі міді-сукні відсилають до візерунків вишивок північноамериканських індіанців. Вони складають основу колекцій Isabel Marant і її «молодшої сестри» - Etoile Isabel Marant.

Melissa Odabash, США (рис. 3.7)

Цей бренд в останні роки розширив асортимент за рахунок створення помітних ромперів, халатів і блуз, прикрашених бохо-вишивкою від Melissa Odabash.

LemLem, Ефіопія (рис. 3.8)

Даний бренд вирізняється поміж інших етичним ставленням до природи. LemLem в перекладі означає «цвітіння». Виробництво бренду знаходиться в декількох країнах, проте за особливу вовняну вишивку, що прославила марку, відповідають майстри з Ефіопії.

Celia Dragouni, Греція (рис. 3.9)

Селія Драгун, засновниця цього бренду, пропрацювала кілька років в департаменті дизайну модного Будинку Sonya Rykiel. Бренд заснувала на батьківщині. Концепцією нової марки стало використання жіночних силуетів і акцент на натхненну балканськими візерунками вишивку.

Johnny Was, США (рис. 3.10)

Ще один американський бренд, заснований 30 років тому, добре знайомий любителям ковбойської романтики. Бренд пропонує бавовняні сорочки, джинсові блузи і ковбойки, розшиті техаськими трояндами і півоніями. В них поєднуються традиції Дикого Заходу і сучасні тренди.

Знаменитий на весь світ будинок моди Dolce & Gabbana з моменту заснування в 1985 році і по теперішній час по праву вважається одним з

найвпливовіших у світі. За понад тридцятирічну історію роботи в світі мистецтва Доменіко Дольче (Domenico Dolce) і Стефано Габбана (Stefano Gabbana) залишались незмінно вірними своїй головній творчій індивідуальності – середземноморському походженню. Кожна створена колекція – це шедевр із властивою йому італійської пристрастю та унікальним декором, в якому значну роль відіграє вишивка (рис. 3.11).

Бренд Dolce & Gabbana створювався на основі індивідуальності стилю, новаторства ідей, руйнування звичних віянь моди. Колекції Доменіко і Стефано відкрили двері подіумів усього світу для сукні-бюстье. Завдяки багатому використанню дизайнерами декору одягу, від вишивки до інкрустації, навіть джинси увійшли моду як вечірнє вбрання. У 1995 році Дольче і Габбана, проігнорували мінімалізм, випустили у світ колекцію, виконану в рафінованому елегантному стилі.

Всі художні ідеї втілюються в життя за допомогою італійських матеріалів: шкіра, тканина, фурнітура. Головною творчою темою в роботі дизайнерів незмінно залишається Італія. Відродження і Бароко в італійському стилі, палаццо Венеції, Портофіно і світ Стародавнього Риму, традиційна купа мережива, символічний католицизм.

Тренди сезону весна-літо 2013, представлені модельєрами під знаком «літо в Сицилії», стали найуспішнішими в їхній кар'єрі. Приталені сукні, поєднання топів і шортів переплетених з мотивами сицилійського вуличного лялькового театру – все це було прикрашено різноманітною вишивкою (рис. 3.12).

Хочеться більш детально зупинитись на колекції весна-літо 2015. Створюючи її, Доменіко і Стефано відійшли від звичних італійських мотивів, віддавши перевагу не менш спекотній і колоритній Іспанії з її фламенко і коридою. Їм вдалося перетворити звичайні шорти, спідниці, сукні та жакети в дуже чарівні наряди. Центральним елементом іспанської колекції з італійським присмаком стала вишита гвоздика (рис. 3.13). Варто зауважити, що в цій серії дизайнери не внесли в світ моди якихось кардинальних

нововведень. Прикрасивши тренди торішніх років яскравими вишитими елементами, вони отримали нове віяння моди. Наприклад, додавши до звичайної мереживної білій сукні кілька вишитих гвоздик або прикрасивши спідницю із завищеною талією, що любила модницям в минулих роках, вишитими квітами різних розмірів, що зробило її ще більш виразною. Здивувала і порадувала прихильників вишивки тих самих червоних гвоздик на капроні і шовку.

Зрозуміло, не обійшлося без іменитої розкоші і пафосу властивої дому Dolce & Gabbana - розшиті блискучими каменями, паетками та дорогоцінними нитками жакети, блузи, класичні вечірні сукні, джинси – звичний блиск в стилі Італії.

Абсолютно приголомшливою стала осінньо-зимова колекція 2015. Перед початком тижня моди в Мілані дизайнери створили казкову, розкішну, а разом з тим і дуже складну колекцію. Вручну створені вишивки та аплікації, розшиті стразами і паетками привели в захват усіх шанувальників моди і цінителів творчості Дольче і Габбана. Досить складно однозначно виділити один центральний елемент цієї серії одягу. Сукні, жакети і пальто рясніли головним ватиканським символом – двома схрещеними ключами. Він зустрічається на нарядах і в вигляді вишивки, і у вигляді принта. Класична чорна вишивка на червоному пальто додає елегантності, упокорюючи екстравагантність цього наряду. Аплікації квітів, птахів і тварин представлені у вигляді вишивки прикрашеної намистинами і камінням. Клатчі, декоровані об'ємної вишивкою з яскравих ниток, прекрасно поєднуються з будь-яким нарядом і додають яскравості навіть самому непоказному туалету.

Доменіко Дольче і Стефано Габбана не втомлюються дивувати світ моди. Неможливо уявити, яку тенденцію вони вирішать впровадити в наступному сезоні. Яким стане їх бачення краси цього разу. Але щоб вони не представили публіці, яка б неординарна ідея їх не відвідала, в кожному створеному шедеврї, в кожній найдрібнішій деталі буде присутній

приголомшливий вишитий декор та буде відчуватися присмак італійської моди.

Літня колекція модного дому «Alexander McQueen» об'єднала англійський стиль XVII століття й відгомони попередніх колекції Олександра Маккуїна. Зібравши воєдино кілька епох, Сарі Бертон вдалося створити незрівнянну колекцію, яку модні критики назвали однією з кращих за всю історію існування бренду. В сезоні 2015 дизайнер відійшла від властивих бренду важких відтінків і похмурості стилю. Замість цього вона явила публіці барвисту колекцію повну світлих тонів і яскравої вишивки. А натхнення модельєр знайшла, як і завжди, в минулому.

У далекому XVII столітті англійський місто Спіталфілдс (Spitalfields) було відоме шовковими тканинами, над якими працювали одні з кращих ткачів у всьому світі. Але Великобританія не оцінила їх майстерності, піддавши мануфактурників гонінням, і велика частина майстрів-ткачів переїхала до Франції. Креативний директор Сара Бертон, як справжня британка, створила колекцію, як данину належного англійським майстрам XVII століття. На думку дизайнера, роботи ткачів тих часів анітрохи не поступаються сучасній техніці haute Couture.

Красиві сукні з численними струмливими оборками; блідо-рожева палітра нарядів з квітковими візерунками; найтонше витончене мереживо; бавовняні корсети, декоровані вишитими квітами і дуже делікатна сітка. Все розповідає про ніжність, наївність та деяку неспішність минулих століть. Навіть клепки і портупеї з металу, бахрома зі стразів і ремені з брезенту Сарі вдалося гармонійно вплести в загальну стилістику показу, а шкіряні вбрання виглядали миловидно за рахунок вишитих візерунків і барвистих квітів.

Із загальної картини моди XVII століття вибивалися джинсові моделі, посипані квітковою вишивкою і яскраві червоно-білі жакети. Вишивкою квітів і стразами дизайнер прикрашала не тільки моделі одягу, а й взуття. Не залишила без уваги Бертон і аксесуари. Акуратні класичні клатчі доповнені вишитими нотами в тон.

Окремо хотілося б відзначити модель сукні, розшитій яскравими квітковими гілками, яка з'явилася на подіумі в середині показу. Цей наряд є майже точною копією сукні XVII століття, яке головний креативний дизайнер побачила на старих фотографіях (рис. 3.14). Крім того, в колекції простежуються відсилання до творчості Олександра Маккуїна. Прихильники могли визначити мотиви показів 1995 і 1996 років в розшитому денімі, а про останній показ кращого британського модельєра, який відбувся в 2010 році, нагадали короткі сукні з шифону.

На прем'єрі колекції глядачі очікували побачити якусь зухвалість, різкість і кричущі кольори, але замість цього перед ними постала ультра романтична версія жінки в стилі McQueen. Миловидні дівчата з рум'янцем на щоках, трохи скуйовдженим волоссям, одягнені в квіти і оборки з шовку стали втіленням Вікторіанської епохи – улюбленого джерела натхнення засновника бренду Олександра Маккуїна.

Оскар де ла Рента (Oscar de la Renta) – американський модельєр, який народився в Домініканській республіці. У нього одягалися всі перші леді США починаючи з Жаклін Кеннеді. Двічі очолював Раду американських модельєрів і був першим американським дизайнером встав на чолі Паризького Будинку Високої Моди.

Створюючи свої колекції, Оскар де ла Рента ніколи не скупився на яскравість кольорів та декорування нарядів вишивкою та камінням. Критики, топ-моделі, колеги-дизайнери, знаменитості були закохані в його авторський і фірмовий стиль, він створював одяг повної жіночності. Ці моделі були і залишаються поза часом, вони завжди спокушають елегантністю дизайну (рис. 3.15).

Одним з найбільш знаменитих нарядів, які вийшли з-під руки модельєра, стала весільна сукня Амаль Аламуддіні – дружини Джорджа Клуні. Наречена вибрала традиційний білий колір. Сукня зі шлейфом, розшита мереживом втілює традиційне розуміння про розкіш і елегантність.

У коралове плаття-бюстье Фріда Пінто вбралася на Каннському кінофестивалі в 2014 році. Яскравість кольору із золотою вишивкою квітів по краю подолу і на грудях справили належний фурор. Співачка Тейлор Свіфт замовила наряд у метра для балу «Інститут костюма Met Gala 2014». Зшите спеціально для неї плаття ніжно-рожевого кольору Оскар де ла Рента розшив золотими узорами у вигляді листя. У тому ж 2014 році наряд з кроп-топа широкого крою, розшитого кристалами, в поєднанні з шифоновою спідницею, прикрашеною вишивкою, чудово виглядав на актрисі Зої Дешанель на церемонії вручення премії «Золотий глобус». Трохи раніше, в 2013 році, співачка Кеті Перрі красувалась на церемонії «American Music Awards» у сукні принцеси. На чорному платті-бюстье в горошок красувалася квіткова вишивка.

Українська вишиванка вже досить давно стала трендом жіночої моди. Спочатку українські мотиви почали з'являтися в колекціях таких відомих світових брендів, як Valentino. Потім відомий український дизайнер і фотограф Віта Кін почала створювати колекції приголомшливих авторських вишиванок, які вона вміло адаптувала під сучасну моду. Саме після цього журнал Vogue визнав українські традиційні візерунки унікальним методом декорування одягу, а вишиванка остаточно увійшла в тренд. Мода на етнічну вишивку вийшла далеко за межі України. Випадки, коли відомі дизайнери звертаються до наших орнаментів і мотивів - все частіші.

В 2005 році, одразу після Помаранчевої революції, відомий французький дизайнер Жан-Поль Готьє, залишившись під враженням від поїздки в Україну, представив модному світу свою «українську колекцію» (рис. 3.16). Під час показів майже все свідчило про національну ідентичність колекції. Навіть сектора, на які був поділений зал, мали назви українських міст: Житомир, Львів, Харків, Ялта та інші. А Києвом Готьє назвав сам подіум. Моделі суконь також отримали певні назви за регіонами – «Буковина», «Крим» та ін.

В основу колекції кутюр'є поклав традиційну українську вишивку, якою він прикрасив більшість своїх суконь. Моделі також були вдягнені в жилети, зроблені у вигляді традиційного українського «киптарика», і темні шкіряні пальта.

Найавторитетніша модна редакторка світу Анна Вінтур (редактор американського *Vogue*), побачивши колекцію, визнала – це найкраще, що коли-небудь створював кутюр'є. Пізніше на обкладинці *Vogue* з'явилося фото голлівудської актриси Гвінет Пелтроу в платті з цієї колекції.

В 2008 році значну увагу привернула до себе колекція осінь-зима арт-директора *Diore* Джона Гальяно (рис. 3.17). В її основу лягли українські етномотиви. В колекції домінують темні кольори, а рукава блузок і подоли спідниць модельєр прикрасив вишивкою. Цю колекцію критики назвали «заморожені українські наречені», адже моделей розмалювали сірими і синіми тонами, завдяки чому дівчата нагадували Панну з гоголівського «Вія».

Стиліст Жульєн Дис так прокоментував цю колекцію: «Ми хотіли, щоб люди плакали, коли будуть бачити це. Наші моделі є збірним образом нареченої, черниці і Мадонни. В Україні дивовижні жіночі народні костюми. Ми переглянули багато літератури з історії цього одягу».

Українські мотиви присутні також в колекції осінь-зима 2008-2009, яку створила арт-директор *Gucci* Фріда Джанніні. Джанніні прикрасила моделі вишивкою, серед яких домінували геометричні елементи, типові для національних вишивок Поділля та Гуцульщини (рис. 3.18). Журналісти *Vogue* відзначили, що в цій колекції дизайнер відійшла від традиційного акценту сексуальності і стилю «вамп», створивши елегантний і розкішний одяг.

Знову про Україну заговорили в модному світі в 2013 р. Тоді на показах осінь-зима 2013-2014 одразу два модельєри Прабала Гурунг в Нью-Йорку і Гарет П'ю в Парижі продемонстрували колекції, присвячені «українським амазонкам» (рис. 3.19). Аналізуючи свої колекції, Гурунг і П'ю сказали, що

прообразом колекцій стали сучасні амазонки, які живуть в українських Карпатах та не підпускають до себе чоловіків, при цьому борються проти гендерної нерівності та торгівлі людьми. Однак обидва дизайнери не бачили цих жінок на власні очі – вони чесно зізнались, що інформацію для колекції черпали з інтернету.

У весняно-літній колекції 2014 італійського бренду Alberta Ferretti були представлені легкі сукні, розшиті життєрадісними кольорами (рис. 3.20).

Модний будинок Valentino в колекції весна-літо 2015 представив моделі сорочок, суконь і костюмів, прикрашених вишитим орнаментом. В цій колекції також присутні автентичні безрукавки з овчини, які на Гуцульщині ще прийнято називати «жилеткою». Майже все взуття дизайнери обшили мішковиною. На моделях також був верхній одяг, який ми називаємо «жупанами».

Італійський бренд використав в своїх колекціях значні площини, задекоровані орнаментами, які нагадують Борщівської вишивку. Для осінньої колекції 2016 бренд підготував вишиті сукні, схожі на борщівські сорочки. У своїх творах дизайнери використовували як традиційні тканини для вишивки, так і досить незвичайні: шовк, атлас, вовна, бавовна, кашемір. Незвичайними також були і фасони вишивок, їх поєднання (рис. 3.21).

Родзинкою круїзної колекції Марії Грації Кьюрі і П'єрпаоло Піччолі з модельного будинку «Valentino» «Resort 2017» стало поєднання відомих силуетів бренду з традиційною українським одягом. Кьюрі і Піччолі не раз відзначали, що їм імпонує свобода, в тому числі і свобода поєднувати непоєднуване, що досить своєрідно відобразилося на показі цієї колекції. Так, делікатні сукні та спідниці довжини міді прикрасив великий, практично тропічний, квітковий принт, який італійці пропонують поєднувати зі строгими сорочками або функціональним трикотажем, а на вечірніх мереживних нарядах поруч з впізнаваною українською вишивкою з'явилися дерев'яні намистини (рис. 3.22).

Своїми авторськими розробками світові дизайнери відкрили новий погляд на українську вишиванку і актуалізували етнічний тренд в гардеробі. Завдяки цьому, сьогодні вишиванку вибирають не тільки як одяг для певних подій в Україні, але і як повсякденний модний одяг по всьому світу.

3.2. Сучасні інтерпретації вишивки

Сучасна мода все далі відходить від популярного раніше мінімалізму. Наряди в цьому стилі сьогодні меркнуть на тлі вишуканого декору, яскравих принтів і значних розмірів. У сезоні весна-літо 2017 актуальною стала дизайнерська вишивка на одязі, починаючи від дрібних візерунків на рукавах, подолах суконь, і закінчуючи великими за розміром, повністю зашитими гобеленами. Знамениті модельєри і будинки мод протягом останніх сезонів використовують ручну вишивку для декорування нарядів в колекціях. У деяких колекціях, починаючи з 2017 р., вишивка виступає головним елементом декору.

Розглянемо на прикладах напрями інтерпретації традиційних елементів вишивки в сучасному дизайні.

Алессандро Мікеле, італійський модельєр, що займає посаду креативного директора Gucci, привносить в наряди своїх колекцій якийсь дух андрогінності і романтизму. Одяг цього модельєра відрізняється яскравими кольорами, сміливим змішанням відтінків, великою кількістю декоративних елементів. Роботи Алессандро Мікеле сезону весна-літо 2017 прикрашає вишивка на одязі від кутюр (рис.3.23).

В його колекції 2017 року можна зустріти тюлеві і шифонові сукні з цілими казковими сюжетами, сукні та кофти з щільних і легких матерій з об'ємними вишитими зображеннями, наряди з вишивкою «гобелен». Вишивкою також декоровані шарфи, костюми-двійки, жакети, пальто. Вишивка, як елемент декору, додає одягу від кутюр особливу сміливість, епатажність і яскравість. Колекцію весна-літо 2017 Алессандро Мікеле

неможливо назвати стриманою або непомітною. Індивідуальна дизайнерська вишивка робить кожну річ в ній безцінною і яскравою.

Колекція 2017 будинку моди Gucci включає в себе і аксесуари, прикрашені вишивкою. Вони поєднуються з яскравими і барвистими нарядами. Однак дизайн цих елементів дозволяє використовувати їх в якості головного в образі власниці. Вишивка надає таким аксесуарам стильний і незвичайний вид (рис. 3.24).

В цьому ж напрямку пішли і модельєри дизайнерського дому Alexander McQueen. Практично всі дизайнерські сукні з вишивкою від Alexander McQueen з колекції весна-літо 2017 мають простий фасон і стриману кольорову гаму. Справжньою окрасою і родзинкою таких речей виступають яскраві, художньо виконані вишиті зображення. Вони надають вбранню особливу жіночність і ніжність (рис. 3.25).

Колекція 2017 модного будинку Alexander McQueen включає в себе також повністю вишиті сукні з люрексу і романтичні піджаки, куртки, джинси з ніжними квітковими візерунками. Так звичні оку речі стають справжнім витвором мистецтва, набуваючи особливої актуальності в цьому сезоні.

В колекцію також входить взуття, декороване вишивкою. До уваги поціновувачів високої моди в Парижі в березні 2017 року були представлені жіночні ботильйони і високі чоботи на низьких підборах з вишивкою. В обох варіантах вишитий візерунок надає взуттю особливу декоративність і неповторний стиль (рис. 3.26).

Дизайнери Dolce & Gabbana при створенні колекції весна-літо 2017 використовували тамбурну вишивку, вишивку золотими і різнокольоровими нитками, пайєтками, камінням. Дизайнери модного будинку прикрасили ними жакети, пальто, короткі і довгі сукні, спідниці, шуби і сумки (рис. 3.27). Тут також можна відзначити поєднання різних технік і матеріалів у декорі одного виробу. Ще одна особливість – вишивка не виступає як доповнення образу, вона стає центральним елементом його побудови.

Будинок мод Valentino звертається до вишивки на протязі багатьох сезонів. В колекціях присутні досить різноманітні варіанти поєднання цього типу декору з основою, різні форми і фактури вишитих елементів, цікава кольорова гамма та ін.

У колекції Valentino Spring 2014 Ready-to-Wear обрані тканини, поєднання кольорів і, головне, національні візерунки стали акцентами показу. Дизайнери марки поставили на чільне місце філігранну вишивку, мереживо і розсипи найменшого бісеру, викликаючи враження, що все це було створено умілими руками більше півстоліття тому. Крім того, це одна з небагатьох колекцій, де незрозуміло походження мотивів – Єгипет, Візантія, Греція. Ще більша загадковість досягається за рахунок використання темних кольорів (рис. 3.28) демонструє захоплюючі фольклорні мотиви східноєвропейських костюмів з Болгарії, Молдови та Угорщини. Будь-яка фольклорна вишивка є старою, як сам світ і має сильне релігійне значення. Вишиті плаття, сорочки та фартухи розповідають традицію звичаю в минулому, за яким можна було прочитати, звідки прийшла людина і його родина (рис. 3.29).

Приклади досить стриманої і по справжньому красивої тематичної колекції були представлені в весняному показі Valentino Fall 2016 Ready-to-Wear. Це – світ Дягілева і Російських балетів, в яких виховувалися зразкові танцівниці. Багатошарові сукні і пачки, надіті поверх светрів і колготок, пальто, ніби накинута на сценічний одяг по дорозі додому з театру. І в кінці цілий кордебалет з тендітних, блискучих блискітками тюлевих костюмів для грандіозного фіналу (рис. 3.30). Тут представлено зовсім інше бачення орнаментальних вишитих мотивів.

Але не завжди єдиним виразним засобом у художника є декор і вишивка. Часом досить продуманого крою, в якому навіть самий незначний елемент вишивки буде читатися дуже делікатно, але в потрібній інтерпретації. Наприклад, в образах кутюрної зимової колекції 2016 року від Valentino чітко простежуються відсилання до давньоримської культури:

високі сандалі-гладіатори, витончені каблучки на голові, масивні прикраси і, звичайно ж, довгі легкі плаття (рис. 3.31).

Колекція Valentino Haute couture Fall 2016 collection сповнена образів, ніби написаних для шекспірівських сонетів з нотками італійського ренесансу, що відроджують прагнення до романтики і ліричної красі. Тут образи варіюються від чистих драпірованих шифонів і тонких філігранних вишивок до царствених жакардів (рис. 3.32).

Вишивка в дизайні одягу була також використана в колекції будинку моди Valentino сезону весна-літо 2017. В ній були представлені наряди зі стриманим дизайном, прикрашені акуратними, витіюватими вишитими візерунками. При створенні колекції був використаний ще один з неочевидних, але дуже виразних прийомів, що проявляється у вторинності вишивки – коли декор тільки підтримує і підсилює крій. Це досить яскраво видно на фотографіях з показу Valentino Couture Spring 2017 року. Вражаюче красиві в русі сукні, з довгими шифоновими шарфами, що тягнуться ззаду, наштотвують нас на роздуми про сновидіння і чистої класичної естетики давньогрецької архітектури (3.33).

Особлива увага в колекції була приділена сукням з вишивкою бісером, стразами, намистинами. У своїх роботах дизайнери будинку моди Valentino використовують також золоті нитки, стрічки і різноманітну декоративну фурнітуру. Завдяки цим матеріалам кожен наряд з вишивкою набуває особливого настрою і креативності. Ми бачимо різні варіанти інтерпретації традиційних елементів, створені за рахунок різної техніки виконання в матеріалів, кольорового рішення, композиційного поєднання елементів, основи та характеру загального образу (рис. 3.34). Саме такий підхід дозволяє використовувати вишивку в якості унікального декору в моделях кардинально різної стилістики.

У подібних колекціях одним з важливих критеріїв є підтримка лінії і стилю будинку моди. Вони завжди впізнаванні, але завжди різні. Дизайнери кожен сезон звертаються до різних стильових епох і надихаються минулим.

Не завжди фольклор - це кокошник або африканські багатоярусні намиста. Є завжди щось більш тонке і глибоке, що відгукується у нас в серці приємними спогадами про минуле, в якому можна ненадовго опинитися або на показі, або в житті, примірявши на себе різні образи.

В цілому, етнічні мотиви, звичайно, один з найбільш складно-застосовних стилів в одязі, спираючись на які, як правило, важливо бачити цілісність образу, що застосовується до сучасного життя.

Таким чином, визначимо різницю між традиційними і сучасними вишитими орнаментами. Вона досить чітко відображена і в застосуванні традиційних елементів української вишивки.

Вишиті малюнки розрізняють між собою за типом. Перші візерунки в традиційних українських орнаментах можна розділити на 4 групи:

- геометричні (поширені на Гуцульщині, в Полтаві, на Подолі);
- зооморфні;
- рослинні (Волинь, Буковина, Побужжя і також Поділ);
- антропоморфні (зображення людей).

Останні 2 варіанти створювалися переважно майстринями Північної частини Буковини.

Серед геометричних орнаментів були популярні такі зображення: ромби, ялинки, зигзаги, кола. Поширеними були також меандри, хвилі, хрести, горизонтальні знаки, що символізують землю. Декор з рослинним мотивом представляв собою орнамент з листя, дерев (дуба, верби), плодів (яблук) і квітів (троянди, лілії, «барвінку»).

Зооморфні вишивки містили символи тварин, птахів (голубів, качок, зозуль, журавлів і півнів), змій і комах (павуків і бджіл). Перші майстрині прикрашали одяг і скатертини також антропоморфними орнаментами, які містили цілі сюжети з людьми. При цьому людська фігура була дуже своєрідною - голова зображувалася у вигляді хреста, а тулуб - у вигляді ромба.

Наразі відомо більше сотні видів різноманітних орнаментів і технік вишивання (хрестиком, гладдю, проколюванням, плетінням, низзю, повзунком). Серед композицій переважали букетні, стрічкові і вазонні. Всі вони відрізнялися колоритом і дивовижною фантазією.

Основні відмінності ранніх орнаментів від сучасних полягають в наступному.

Перші вишиті предмети побуту та одягу відрізняються від сучасних інтерпретацій не тільки способом створення декору. Відмінності помітні також в орнаментальній складовій. Стародавні мотиви подарувала народу в першу чергу сама природа. Але серед них переважали геометричні візерунки. Сучасні ж орнаменти більш багатогранні.

З кінця XIX століття відбувається активне перетворення ранніх мотивів. З налагодженням комунікації між різними регіонами України стали з'являтися комбіновані орнаменти, які поєднують в собі різні види вишивки.

Рослинні орнаменти тісно переплітаються з традиційними геометричними. Саме такий декор є найбільш поширеним і сьогодні. Композиції стають більш складними і мальовничими.

В структурі візерунків помічені й інші зміни:

- переважає тенденція поліхромності;
- геометричні орнаменти стають точнішими, а їх виконання - більш чистим;
- для кольорів характерна підкреслена «співзвучність» один з одним.

Набуває популярності нове поєднання стилів вишивки – хрестики і гладь гармонійно поєднуються зі стебневою.

Візуальна універсальність і легкість виконання вишивки хрестиком практично витіснила близько 200 стародавніх технік національного вишивання. На основі ранніх геометричних візерунків сьогодні створюються нові мотиви: «кучері», «баранячі роги», «гребінці» та інші. Серед сучасних рослинних орнаментів поширені «дубове листя», «виноград», «барвінок», «хміль» та інші.

3.3. Досвід українських дизайнерів у використанні вишивки в сучасному дизайні одягу

Український бренд вишиванок Vyshyvanka by Vita Kin відкрила світу фешн-блогер Леандро Медін, виклавши в Instagram фотографію в білому лляному платті з червоною вишивкою та китицями в тон. Цим вона викликала фурор: тисячі передплатників цікавилися, де придбати подібний наряд. На запити покупців незабаром відгукнувся гігант Net-a-Porter, і перша партія вишитих суконь і сорочок розійшлася в перші ж півгодини.

Зараз можна бачити досить цікаві та незвичайні варіанти використання традиційних елементів вишивки, що представлені на моделях сучасного крою. Вишивка набуває в них нового прочитання, тим не менш зберігаючи свою автентичну основу (рис. 3.35).

Існують і не настільки очевидні інтерпретації класичної вишиванки. Ірина Каравай створює квіткові візерунки і футуристичні принти, засновані на національному українському мотиві. Ними вона прикрашає сукні з льону, бавовни, вовни. В її колекціях також представлені сережки, кільця, взуття (рис. 3.36).

Свої вбрання Varenyku fashion створює, консультуючись з етнологами. В основі вишивок бренду - стародавні обереги, покликані захищати своїх носіїв. Кожен символ і орнамент на вишитих сукнях має особливе значення. Дизайнери використовують натуральні тканини і шують сукні вручну. Відмітна особливість дизайну бренду - велика кольорова палітра: від класичних білого і червоного до пудрового, фіолетового, чорного, яскраво-синього (рис. 3.37).

Львівський дизайнер Христина Рачицька створила оригінальну колекцію «Жінки мого роду» на основі народного костюму Поділля, подільської вишивки і властивою тільки їй техніці виконання. Дизайнер використовує тільки натуральні тканини: льон, шовк, мішковину, марлю,

сукно і органзу. Також вона відродила забуту на сьогоднішній день техніку вишивання «колодки», а також техніку «бріжування», яка була поширеною в різних регіонах України (рис. 3.38).

Юлія Магдич – дизайнер і власниця бутика S4ASTIE. Вона представляє своє бачення національного одягу (рис. 3.39). Для колекцій вишиванок Магдич використовує мотиви орнаментів Київської Русі, зображення слов'янських богів, а також традиційну вишивку, трохи її трансформуючи. Техніка вишивання датується IX-X століттями.

Любов Чернікова – івано-франківський дизайнер одягу. Вона створює одяг виключно з натуральних полотен: переважно із старовинної конопляної тканини, яку ткали в селах з 20-х по 40-і рр. XX століття. За основу вона бере полотна човникового ткацтва. Також дизайнерка використовує стилізовані орнаменти Петриківського розпису, звертається до гуцульських мотивів і колористики (3.40). Одяг Чернікова виробляє у власній майстерні на старовинному ткацькому верстаті.

Оксана Караванська є одним із найкреативніших українських дизайнерів. Караванська використовує старовинну класичну вишивку, зразки якої збирає по всій Україні, в поєднанні з новітніми тканинами (шовкової сіткою, гофрованої тканиною hi-tech), креативним кроєм і сучасним hand-made. В її роботах можна побачити раритетні фрагменти вишивки, ґрати, техніку об'ємної аплікації в поєднанні з гладдю. Також вона часто звертається до борщівської, полтавської, бойківської (львівської) і інших вишивок.

Оксану Караванську називають істинно українською дизайнеркою. Кожна її модель пройнята національними мотивами. Модельєр настільки майстерно поєднує в одязі елементи національного стилю з останніми тенденціями світової моди, що навіть була відзначена нагородою в номінації «Патріотичний одяг».

Караванська постійно експериментує. Основою показу нової колекції «Український Haute Couture» стали вишиванки, які були створені

найкращими майстрами Західної України. Героїнями її образів стали: королева Франції Анна Ярославна, оперна співачка Соломія Крушельницька та матір митрополита Андрія Шептицького – Софія Фредро-Шептицька. Дизайнер акцентує увагу на збереженні традицій. Вона переконана, що «важливо передавати знання майбутнім поколінням», яким адресована «Стильна книжка для панянки». О. Караванська дотримується філософії, згідно з якою: «Мода – це коктейль електричних вітрів, змішаних у шейкері часу». Кожна створена модельєром колекція одягу, відповідно, новий коктейль часу, джазу тощо (рис. 3.41).

Оксана Караванська дуже тонко відчуває енергетику української культури, однак її колекції далекі від виходу на прямий етнографізм. Вона органічно поєднує циганщину, гуцульські та галицькі мотиви, пасхальні писанки та автентичну кераміку. Унікальність та «штучність» моделей Караванської формується завдяки використанню в'язання, вишивки, бісерного плетіння, стьобаної вручну тканини. Вони стають органічними елементами сучасних ансамблів, надаючи їм цінності в епоху масового виробництва.

Роксолана Богуцька вміло поєднує етніку й сучасність (рис. 3.42). Створене дизайнеркою вбрання оздоблене вишивкою шовком чи бісером, розписом, інкрустаціями. Для цього застосовуються найновіші матеріали й технології. Серед незмінних елементів стилю Богуцької можна назвати шкіряні «мережива», виконані за допомогою лазерної різки, різьблені з товстої шкіри аксесуари. В усіх образах можна побачити гуцульські мотиви.

Особливе місце у творчості Богуцької займає вишиванка, яку вона щоразу стилізує відповідно до останніх тенденцій. Наприклад, в образах колекції 2008 р. Богуцька втілила образ світанку. В колекції присутні чорний «нічний» колір і шкіра, колір фіолетових сутінків і атлас, сірі тони льону та колір перших сонячних променів, і в кінцевому підсумку - «шовкові» кольори літнього ранку. У моделях навмисно підкреслена деяка суворість і

грубість, оскільки на думку Роксолани Богуцької, «такий образ часто є більш бажаним, ніж образ жінки, «завішаний дрібничками».

Впізнаваною емблемою всієї колекції стала троянда, що використана у всіляких варіаціях. Троянда – це традиційний декор для українського жіночого одягу. Роксолана Богуцька поєднує в своїх колекціях одягу сучасний крій та українські етнічні елементи декору. Саме українські традиційні елементи дозволили Богуцькій зайняти свою унікальну нішу на вітчизняному фешн-ринку, а також викликати значний інтерес до своєї творчості не лише в Україні, але й у світі.

Роксолана Богуцька сформувала свій власний стиль, що є впізнаваним, він тісно пов'язаний з культурою рідного краю та щосезону набуває нової актуальності. В основу цього стилю покладено переплетення традиційної вишиванки, стилістики Золотої ери Голівуду (1930 - 1940 рр.) та висока майстерність роботи з хутром, шкірою, принтами, вишивкою.

Для вишиванок Varenyky Fashion використовує стародавні українські обереги, візерунки і елементи авторських інтерпретацій майстра художнього ткацтва Сергія Нечипоренко (рис. 3.43). За словами дизайнерів бренду, їх речі виконують не тільки свої безпосередні функції, але вони також служать оберегом, адже національна символіка дуже потужна - вона здатна докорінно змінювати людське життя.

Засновник бренду Dolcedonna – український дизайнер Олена Голець. Свої ідеї автор втілює в натуральних тканинах високої якості (рис. 3.44). Цим образам притаманне більш традиційне рішення композиційної побудови декорування, але розташування елементів на одязі відрізняється від традиційного строю, що робить ці вироби досить сучасними.

Ethno Chic Studio – це молодий бренд, який трансформує старовинні українські традиції крою та вишивки на модерний лад. Вивчивши старовинні роботи, дизайнери бренду розробили авторські ідеї зі створення сучасних речей з використанням старовинної вишивки з усіх регіонів України (рис.

3.45). Бренд використовує тканини виключно натурального походження: льон, бавовну, трикотаж.

Бутік-ательє «Отаман» було засновано в 2013 р. Бренд поєднує в своїх колекціях сучасні тенденції і класику національного костюма, а головною темою його досліджень перш за все є козацький період в історії України. Майстри створюють вишиванки як традиційного, так і більш сучасного крою. Наприклад, зі стрілками, бойківські, полтавські, «чумачки». Бренд пропонує як класичні, так і стилізовані вишиванки - особисту розробку, яка відрізняється сучасною конструкцією і посадкою по фігурі, а також такими елементами, як модна сьогодні супатна застібка і накладна кишеня з вишивкою (рис.3.46).

Бренд Oleshchuk був заснований у Львові Галиною Олещук. Дизайнер представляє ексклюзивні вишиванки ручної роботи. Галина Олещук використовує не тільки вишивку хрестиком, а й інші самобутні традиційні види вишивки: колодки, гладь-лиштву, «набирування» - в поєднанні з технікою мережки, вирізування і бісерною вишивкою (рис. 3.47).

Також заслуговує на увагу Ательє KOSTELNI (Руслан і Марія Костельні). В етнічному стилі дизайнери створюють вже не одну колекцію, переосмислюючи український національний костюм і його філософію. Нова колекція «Повернулася» символізує повернення до свого коріння і витоків. За основу взято різні форми і методи народної творчості в пошитті одягу – форма рукава і довжина сорочки, використання ручного призбирання буфа. Однак найбільш яскравим елементом вбрання з впізнаваних елементів стала українська вишивка, але в новій композиційній побудові самого орнаменту та місць його розташування (рис. 3.48).

Висновки до 3 розділу

1. Розгляд колекцій світових дизайнерів продемонстрував велику кількість варіантів використанні вишивки в сучасному дизайні одягу. Орнаментальні мотиви дизайнери обирають в попередніх епохах та народному мистецтві.

2. Цікавими є поєднання різних технік і матеріалів в створенні вишивки, нетрадиційні підходи до розташуванні вишивки на одязі, використання вишивки в аксесуарах та ін. Кольорова гама, в більшості

випадків диктується загальною концепцією колекції. В деяких випадках зберігаються традиційні етнічні кольори, а в інших – навпаки акцент робиться на досить незвичних кольорах та їх поєднаннях.

3. Вишивка в дизайні одягу вітчизняних майстрів також представлена досить широко. Загалом вона відповідає світовим тенденціям звертання до історизму та етніки. Тем не менш, ми можемо визначити певні особливі риси. Значна увага приділяється автентичним українським орнаментам, що отримують досить різноманітну інтерпретацію в виробках різних брендів. Кожен бренд має свій особливий підхід до прочитання та відтворення традиційних елементів вишивки, проте в усіх варіантах можна бачити досить уважне ставлення до історичних аспектів вишитих елементів, інтерпретації не є випадковими, окрім художньої виразності вони мають певний духовний зміст.

ВИСНОВКИ

Вишивку можна вважати певним культурним феноменом, оскільки вона присутня в культурах всіх народів світу на протязі їх існування. Вишивка відзначається своєю стійкістю в усі хронологічні періоди розвитку цивілізації. Також вона була затребуваною в усі періоди розвитку всесвітньої моди, при цьому не втрачає актуальності і зараз. Навпаки, можна стверджувати, що вона набуває все більшого поширення та нових інтерпретацій.

Вишивка має глибоке історичне коріння, особливу естетику, свою мову, традиції застосування. Вказані аспекти, багатогранність явища, унікальність та між тим, універсальність цього культурного феномену обумовили значний дослідницький та практичний інтерес. В процесі роботи над темою були зроблені наступні висновки.

1. При розгляді стану дослідженості теми було виявлено, що найбільш ретельно вивченими на даний момент є історія виникнення, види та особливості народної вишивки. Значна частина праць присвячена розгляду символіки, колористики, регіональних особливостей, технології створення. Обрана нами тема практично не досліджувалась. Доробки дизайнерів в напрямку використання вишивки в сучасному одязі представлені в оглядах, що не містять аналізу цього питання.

Для проведення детального дослідження була сформована джерельна база, в яку увійшли літературні джерела, графічний матеріал, артефакти (аутентичні зразки вишивки).

Обрані в роботі методи дослідження враховують специфіку джерельної бази, а також мету дослідження. Дослідження має комплексний характер, тому були залучені як загальнонаукові, так і спеціальні методи.

2. В роботі було досліджено фактори, що сприяли виникненню та розповсюдженню традицій створення розшитого одягу. Мистецтво вишивки завжди було пов'язане з природою та повсякденним життям. Воно

відображало світогляд людини певного часу. Від сакральності перших знаків мистецтво вишивки поступово перейшло до функції декорування, тим не менш, воно зберегло свої комунікаційні властивості, свою унікальну мову.

3. Орнаменти різних народів мають певні схожі знаки та елементи, оскільки вся вони були створені людиною на основі сприйняття оточуючого світу. Тим не менш, в них чітко визначаються національні особливості, регіональні відмінності, своя унікальна символіка. Це обумовлено характером розвитку того чи іншого суспільства, його повсякденними потребами, релігійними настановами та ін. Відмінності простежуються в кольоровій палітрі орнаментальних композицій, що також має певні традиції в кожній місцевості. Значення орнаментальних знаків передавалися з покоління у покоління в усній формі, підтримуючи традиційну символіку. Сучасні орнаменти також відображають закладену в них символічну основу, можливо у менш явній формі. Характер застосування вишивки в сучасному дизайні одягу тільки починає досліджуватись, цей напрям не є ще достатньо вивченим, оглядово представлений доробок визначних дизайнерів в цій сфері.

В роботі досліджені особливості появи та розповсюдження традиції створення розшитого одягу. Визначено, що вишивка притаманна традиційному народному вбранню, де в першу чергу виконувала роль оберегів. Також вишивка виступала як елемент ідентифікації. З цим пов'язані певні регіональні відмінності в орнаментах, кольорах, техніці виконання.

Впродовж віків кристалізувалась чітка художня система, в якій гармонійну єдність творять матеріал, техніка, орнамент, композиційно-колеристичне рішення. Вишивка не піддається довгому зберіганню. Але вишивальниці перефразовують узорі, створюють співзвучні своєму часові складні орнаментальні композиції, в яких виявляються нашарування тем, образів і сюжетів різного історичного походження. В стійких образах, композиціях, стилістичних засобах, колеристичних рішеннях

прослідковуються архаїчні пласти, що відображають давні уявлення людини про світ.

Базові елементи орнаменту мають досить подібні значення, вони є базовими у світовій культурі та мають язицьке коріння. Поступово виникали нові символи, що згодом втрачали своє первісне значення та ставали чисто декоративним засобом прикрашання одягу. Питання еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи завжди знаходились в певній залежності від конкретних історико-соціальних умов.

4. В роботі також значна увага приділена визначенню характеру застосування вишивки в сучасному дизайні одягу. На основі розгляду сучасних прикладів застосування вишивки в дизайні одягу можна констатувати, що мистецтво орнаменту знову набуває свого поширення. Дизайнери звертаються до нього як до унікального явища, що акумулювало в собі досвід попередніх поколінь. Крім того, орнаментальні мотиви є гарним інструментом ідентифікації, яка набула актуальності в умовах загальної глобалізації всіх процесів в світовому суспільстві.

Світові дизайнери своїми розробками висловили вподобання українських орнаментів, вони відкрили новий погляд на українську вишиванку, тим самим актуалізувавши етнічний тренд в сучасному гардеробі. Українські мотиви вишивок отримують все більш широке розповсюдження на межах України завдяки їх впізнаваності та виразності.

5. Нами були визначені особливості сучасних інтерпретацій традиційних елементів вишивки. Найбільш часто застосовують мікс технік вишивки, поєднання різних матеріалів, поліхромність. Кольорова гама може повторювати автентичний зразок, а може відповідати загальній концепції колекції та бути досить незвичайною. Орнаменти набувають чіткості виконання, при цьому геометричний орнамент може поєднуватись з рослинним.

6. Проаналізувавши досвід українських дизайнерів у використанні вишивки в сучасному дизайні одягу можна визначити наступне: вишиті мотиви представлені також досить широко, в цілому інтерпретація традиційних елементів відповідає світовим тенденціям (історизм, етніка), існують певні особливі риси. У вітчизняному дизайні значна увага приділяється автентичним українським орнаментам, при цьому кожний бренд має своє бачення. Слід окремо підкреслити, що попри всю художню виразність та значну декоративність варіантів образів, завжди зберігається досить уважне ставлення до історичних аспектів вишитих елементів, також в них завжди закладається певний духовний зміст.

Проведений аналіз виявив різноманітні творчі прийоми майстрів та дизайнерів, які інтерпретують складові традиційного костюма й народної вишивки у сучасному дизайні одягу. Це дало можливість глибше визначити найбільш вживані спільні та відмінні чинники у використанні народних строїв та вишивальної орнаментики, що слугують основним об'єктом творчої трансформації в сучасному дизайні одягу.

На основі розгляду творчості сучасних українських майстрів можна стверджувати, що в них присутній глибокий зв'язок з традиціями народної вишивки, вони намагаються зберігати та розвивати художньо-образну структуру традиційної вишивки. Головним є те, що сучасна вишивка зберігає свій духовний світ, поглиблює образну змістовність та підкреслює свою значущість як велике надбання української культури.

Вишивка сьогодні відіграє значну роль в створенні дизайнерських колекцій не тільки як яскравий і унікальний декор, а й як формоутворюючий елемент всього образу. Окремо слід зазначити, що українська вишивка надихає не тільки вітчизняних дизайнерів одягу. Вона стала затребуваною в світовому полі сучасної моди як дуже виразний і змістовний елемент культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афонькин С.Ю., Афонькина А.С. Орнаменты народов мира. - Санкт-Петербург, «Кристалл». 1998. - 272 с.
2. Бартенев И.А., Батажкова В.Н. Очерки истории архитектурных стилей: учеб. пособие. - М.: Изобраз. искусство, 1983. – 384 с.
3. Бесчастнов Н.П. Художественный язык орнамента. - М. : ВЛАДОС, 2010. - 335 с.
4. Береснева В.Я., Романова Н.В. Вопросы орнаментации ткани. – М.: «Легкая индустрия», 1977.- 190 с.
5. Блохина И.В. Всемирная история костюма, моды и стиля. – Минск: Харвест, 2007. – 375 с.
6. Богуславская И.Я. Русская народная вышивка. - М.: Искусство, 1972. — 164 с.
7. Буткевич Л.М. История орнамента: учеб. пособие. - М.: ВЛАДОС, 2012. - 367 с.
8. Васильева Т.В. Художньо-образна структура полтавської вишивки. – Народна творчість та етнографія, 1980. - №4 . - 72 с.
9. Галина Э.М., Семенова Э.Р. Роль воображения в научном познании // Вестник научных конференций. - 2015. - № 3–1 (3). - С. 38–39.
10. Гасюк Е.О. Художнє вишивання / Гасюк Е.О. Альбом. – Київ : Вища школа, 1984. – 202 с. – С. 68-77.
11. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. – Луцьк: Вежа, 2000.- 435 с.
12. Герчук Ю.Я. Что такое орнамент? Структура и смысл орнаментального образа/ Ю. Я. Герчук. - М.: Галарт, 1998. – 217 с.

13. Демчишина А. Мода в контексте визуальной культуры: вторая половина XX – начало XXI вв. – СПб., 2009.
14. Ермилова Д.Ю. История домов моды. - М.: Академия, 2003. - 288 с.
15. Ефимова Л.В. Вышивка как эстетический элемент костюма // Сервис plus. – 2014.
16. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. - К.:Наукова думка, 1988. – 192 с.
17. Искандарова А.М., Семенова Э.Р. Индуктивные методы в науке // Вестник научных конференций. - 2015. - № 3–1 (3). - С. 62–63.
18. Искусство вышивки через века // RETROBAZAR. - http://retrobazar.com/journal/interesting/582_iskusstvo_vyshivki_cherez_veka.htm
19. История и виды вышивки // PKShark. - <https://pkshark.ru/blog/history-and-types-embroidery/>
20. История и традиции украинской вышивки // Этнохата. - <https://etnoxata.com.ua/ru/statti-ru/ru-traditsiji/ru-istorija-i-traditsiji-ukrajinskoji-vishivki/>
21. Кальбенгаэр Е. Взоры вышивок домашнего промысла на Буковищ Вщень.-1912.-121 с.
22. Кара-Васильева Т.В. Традиції в народному мистецтві. - К.: Образотворче мистецтво, 1980. – 307 с.
23. Кара-Васильева Г. Українська вишивка. – К. : Мистецтво, 1993. – 263 с.
24. Кондаков И.В. Цвет в природе и искусстве //Художественное творчество. Л., 1986.- С.88-101.
25. Косачева О.П Украинский народный орнамент: вышивки, ткани, писанки». - Киев, 1876.
26. Криниченко В.Ю. Самобытность традиционной вышивки Луганщины // Философско-культурологические исследования. - <http://fki.lgaki.info/в-ю-криниченко-самобытность-традицию>

27. Кулик О.М. Українське народне художнє вишивання. – К., 1958. – 257 с.
28. Лукманова Р.Х., Столетов А.И. Об особенностях философского знания // О вечном и преходящем: Сборник научных статей. - Уфа, 2012. - С. 27–36.
29. Матейко К.І. Український народний одяг / К.І. Матейко. – К. : Наук. думка, 1977. – 224 с.
30. Мусинова А.С. Орнамент - один из древних видов искусства // Молодой ученый. - 2017. - № 4 (138). - С. 654-656.
31. Нанн Д. История костюма 1200 – 2000. – М., 2005.
32. Олена Кульчицька – багатогранний феномен українського мистецтва // Український інтерес. - <https://uain.press/blogs/olena-kulchytska-bagatogrannyj-fenomen-ukrayinskogo-mystetstva-1338469>
33. Основные мотивы украинского народного орнамента // ЕТНОДИМ. - <https://etnodim.com.ua/ru/ru-interesnaya-informatsiya/135-ru-motivy-ornamenta/>
34. Попович М. Нарис української культури : Навчальний посібник / Попович М. – К., 2001.- 715 с. – С. 110-113.
35. Рахматуллин Р.Ю. Особенности научного познания // Молодой ученый. 2014. - № 16. - С. 211–213.
36. Сандерс С. Английская королевская школа вышивания (Royal School of Needlework Embroidery Techniques) / пер. М. Морозовой. – Контент, - 126 с.
37. Свенціцкий І.С. Іконопис Галицької України XV-XVI віків / І. Свенціцкий. – Львів: Печатня ОО. Василян, 1928. – 98 с.
38. Сидорович С.Й. Орнаментальні композиції українських народних тканин XIX- початку XX ст. // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. К.: 1963. - Вип. 7. - 148 с.
39. Символика в орнаменте // Пектораль. - <https://www.tvorchistvo.ru/simvolika-v-ornamente/>

40. Соколовська К. Традиційні художні символи вишивки і пісенного фольклору. – Персонал. - 2008. - №1. -с.114-118

41. Стасов В. Русский народный орнамент: Выпускъ первый. Шитье, ткани, кружева. – М.: Книга по Требованию, 2013. – 130 с.

42. Философские и общенаучные методы научного исследования // Vistagrad. - <http://vistagrad.com/scientific-research/filosofskie-i-obshhenauchnyie-metodyi-nau>

43. Фокина Л.В. Орнамент. - М.: Феникс, 2005. - 172 с.

44. Юрова Е.С. Старинные узоры для вышивания. Обзор за 400 лет и энциклопедия вышивки XVIII века. - Этерна, 2010. - 208 с.

Інтернет-ресурси

45. BURO. - <https://www.buro247.ua>

46. DEFILE - <http://www.defilemagazine.com/sobytiya/>

47. ELLE- <https://elle.ua/>

48. HDFASHION&LifeStyle - <http://hdfashion.tv/brendov-kotorye-delaut-vyschivanki>

49. VOGUE. - <https://vogue.ua>

50. Ukrainian Fashion Week - <http://fashionweek.ua/>

51. ВИШИВАНКА.NET - <https://vyshyvanka.net>

52. Міжнародний музей української вишивки - <http://www.primetour.ua/uk/excursions/museum/Mizhнародniy-muzei-ukrayinskoyi-vishivki.html>

53 45. ETHOXATA - <https://etnoxata.com.ua/ru/>